O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MILLIY KITOB PALATASI
INV.№

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ • Haftalik gazeta • 1956-yil 4-yanvardan chiqa boshlagan • 2006-yil, 12-may • № 19 (3848)

ХОТИРА — МИЛЛАТНИНГ БАРҲАЁТЛИГИ

9 май — Хотира ва Қадрлаш куни мамлакатимиз пойтахти Тошкентда, Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар, шаҳар ва қишлоқларимизда умумхалқ байрами сифатида кенг нишонланди.

Хотира — азиз туйғу. Миллатнинг тириклиги, барҳаётлиги ва ҳатто келажаги ҳам ўз ўтмишига доир хотиранинг уйғоқлигига боғлиқ. Хотирасидан, қадриятидан, урф-одатларидан жудо қилинган халқ, миллат, шубҳасиз, таназзулга юз тутади.

Мустақиллик йилларида мамлакатимиз раҳбарияти инсон хотираси ардоғига, тирикларни эъзозлаш, ҳурмат-эътиборини жой-жойига қўйишга алоҳида эътибор берди. Бу эътибор миллий истиқлол ғоясининг, маънавий тарбия ишининг ўзагини ташкил этди. Чунки, ўтмиш авлодлар билан фахрланиш, улар ҳаёти ва қолдирган меросини ўрганиш, бугунги ҳаётимизга тадбиқ этишдан ҳам муҳим вазифа йўқ. Хотира ва қадр туйғулари ўсиб келаётган ёш авлод онгига чуқур сингсагина, улар қалбида буюк аждодларимизга муносиб ворислар бўлиб етишиш орзуси уйғонсагина жамият тараққиёт сари юз буради. Агар биз ўтмиш авлодларнинг хотирасини улуғласак, Ватан, миллат манфаатлари йўлида жон фидо қилган ватандошларимизни унутмасак, мангуликка даҳлдор ишларини ривожлантирсак, биздан кейинги авлодлар ҳам бу ишни айни шундай давом эттиради. Бугунги маънавий-маърифий ишимизда мозий сабоқларидан тегишли хулосалар чиқариш, собиқ мафкура тазйиқи остида йўл қўйилган хатоларни такрорламаслик алоҳида ўрин эгалламоғи лозим.

Хотира ва Қадрлаш куни бу йил Иккинчи жаҳон урушида фашизм устидан қозонилган ғалабанинг 61 йиллигига тўғри келди. Байрам арафасида Президент Ислом Каримовнинг Фармонига мувофиқ, уруш қатнашчилари ва ногиронларининг мукофотланиши давлатимиз томонидан уларга нисбатан кўрсатилаётган ғамхўрликнинг яна бир намунаси бўлди.

Йиллар, уруш асоратлари, шубҳасиз, ўз таъсирини кўрсатмоқда. Жанггоҳларда қон кечиб, урушнинг жамики азоб-уқубатларини ўз кўзи билан кўрган, мардлик ва жасорат намуналарини кўрсатган юртдошларимиз сони тобора озайиб бормоқда. Шу боисдан ҳам уларнинг ҳар бирига алоҳида ғамхўрлик кўрсатиш, уруш ҳақидаги тасаввурлари китоблар ёхуд бадиий филмлар орқали шаклланаётган ёшлар давраларига янада фаол жалб этиш, хотираларини ёзиб олиш, маиший эҳтиёжларига эътиборли бўлиш ниҳоятда муҳим.

Бугун жаҳоннинг кўплаб минтақаларида нияти бузуқ кучлар қуролли можаролар чиқаришга, тинч ва осуда ҳаёт измини бузишга, қуролли тўқнашувлардан моддий манфаат кўришга интилаётган бир пайтда уруш ва унинг битмас жароҳатлари тўғрисидаги ҳақиқатни ёш авлод онгига тўхтовсиз сингдириб боришимиз керак.

Президент Ислом Каримов 9 май куни Хотира майдонида жаҳон урушида жон фидо қилган юртдошларимиз хотирасига ҳурмат бажо келтирар экан, журналистлар билан суҳбатда қуйидагиларни алоҳида таъкидлади:

— Бугунги байрам кунида халқимиз шу ёруғ ва фаровон кунларга шукроналар айтиш баробарида, ҳаётимизнинг тинчлиги ва осойишталиги, осмонимизнинг мусаффолиги учун жанг жадалларда жон олиб — жон берган аждодларимиз хотираси олдида бош эгади. Айни чоғда бугун ҳаёт бўлган, орамизда яшаётган, ҳаёти ва бой тажрибаси билан ёш авлодга ҳар жиҳатдан ўрнак бўлаётган уруш қатнашчиларининг ҳурматини ҳар қанча ўрнига қўйсак арзийди. Уруш қатнашчиларининг умрини бир йил, бир ойга бўлса ҳам узайтириш, кўнглини олиш, дардига малҳам бўлиш йўлида қўлимиздан келган барча ишни қилиш бугунги авлод учун ҳам фарз, ҳам қарз бўлмоғи даркор.

Бу даъват ҳаммамиз учун беистисно виждон бурчига, инсоний фазилатга айланиши керак.

— Шуни ҳам унутмайликки, — деди Ислом Каримов, — бугунги кишиларга, хусусан, буюк келажагимиз бунёдкорларига фақат тарихимиз билан фахрланиб яшаш кифоя қилмайди. Ғурурли, мард ёшларимиз буюк тарихимизни яратган аждодларнинг ворислари сифатида "Мен келгуси авлодга ўзимдан нима қолдираяпман?" деган тушунча ва интилишни онгу шуурига жойлаб яшаши керак. Эришилган ютуқларимизни янада ривожлантириш билан бирга, ҳаётда бошқалардан ўзиб яшашга интилмоғи керак. Ана шундагина буюк келажагимизни таъмин этган бўламиз. Биз ҳеч қачон ҳеч кимдан кам бўлмаганмиз, кам эмасмиз ва кам бўлмаймиз ҳам! Бу даъватнинг маъно-моҳиятида айни шундай интилиш мужассамдир.

9 май — Хотира ва Қадрлаш куни сифатида мамлакатимизда еттинчи бор нишонланмоқда, — деди Президент суҳбат якунида. — Ўтган давр ичида бу қутлуғ санани умумхалқ байрами сифатида нишонлаш юртимизда истиқомат қилаётган барча миллат ва элатларнинг вакиллари учун ҳам одат тусига кирди. Шу маънода, ўтганларнинг хотираси олдида таъзим қилиш, инсонни тириклик чоғида қадрлашдек фазилат эл-юртимизнинг қон-қонига сингиб бораётгани, барчамиз учун азиз ва муқаддас қадриятга айланаётгани ҳаётимиздаги энг муҳим воқеадир.

БОҒ ТЎРИДА — БОТИРЛАР

Маданият ва спорт ишлари вазирлиги тизимидаги маданият ва истироҳат боғлари сўнгги ҳафта давомида ҳар қачонгидан гавжум бўлди. Бу масканларга Иккинчи жаҳон уруши фахрийлари, табаррук ёшдаги отахонлар ташриф буюришди.

Ғафур Ғулом номидаги маданият ва истироҳат боғида чилонзорлик уруш қатнашчиларини шарафлашга бағишлаб ўтказилган тадбирда сўзга чиққан меҳнат фахрийси Х.Жабборов шундай деди:

— Биз Иккинчи жаҳон уруши қатнашчиларини аксарият ҳолларда «жангчилар» деб атаймиз. Мантиқан олиб қараганда, бу гап хато эмас. Лекин бу ғалабага аслида урушни, жангни истамаган ҳолда, Ватанни душмандан ҳимоя этиш учун жангга кирган, ўлимдан асло қўрқмаган мардлар, ўзбекча айтганда, ботирлар туфайлигина эришганмиз. Шундай экан, уруш иштирокчиларини «ботирлар» дея эъзозлашимиз зарур.

Тошкентнинг бошқа боғларида ҳам қарийб бир ҳафта давомида Иккинчи жаҳон уруши ғолибларини улуғловчи сўзлар, куй-қўшиқлар янграб турди. Ватан озодлиги ва шаъну шавкатини ҳимоя қилганлар ҳақида ҳикоя қилувчи китоблар, тасвирий санъат ва фото асарлар кўргазмалари ҳам шу боғларда ташкил этилди.

А.УСМОНОВ

Муҳаммад АМИН олган сурат (ЎзА)

УМИДИМИЗ ЮЛДУЗЛАРИ

Илм-фан, маданият ва санъат, спорт соҳаларида ўз билим ва истеъдодини, куч ва имкониятларини амалда намоён этиб, дастлабки умидбахш марраларни қўлга киритаётган навқирон фарзандларимизни кўриб, эртанги кунимизга ишончимиз янада мустаҳкамланади.

Президент Ислом КАРИМОВнинг "Мактаб ўқувчиларининг "Умид ниҳоллари" спорт ўйинлари қатнашчиларига" йўллаган табригидан

Кўҳна Насафнинг қадим обидалари, шаҳарнинг 2700 йиллиги ҳамда мактаб ўқувчиларининг спорт анжуманига атаб қурилган гўзал иншоотлар, янги қиёфа касб этган муҳташам кўчалар, боғ ва хиёбонлар баҳорий гўзалликка чулғанган. Анжуман қатнашчилари тантанали кутиб олинган Қарши темир йўл шоҳ бекати ҳам байрамлардагидек безаниб, Андижону Нукусдан, Термизу Самарқанддан, барча вилоятлардан ташриф буюрган ўқувчи-ёшлар ва уларнинг мураббийларига қучоқ очди. Шаҳарнинг янги спорт саройлари, олий ўқув юртлари, коллежу лицейларнинг муҳташам мажмуалари мусобақа қатнашчиларини ўз бағрига олди. Уларнинг қайси бирига ташриф буюрманг ёшлик ғайрати, гўзаллик завқидан юзлари ёришган эл фарзандларини кўрасиз. Ўз истеъдод ва маҳоратларини намоён этаётган бу ёшлар учун мана шундай афсонавий спорт саройларини қуриб берган миллат оталарининг ғамхўрлигию жонкуярлигидан бошингиз осмонга етгудек қувонасиз. Қалбингизда Ўзбекистон истиқлоли, ҳурриятимиз яратган улуғ маънавий неъматларга шукроналик туйғулари балқийди.

Қарши муҳандислик иқтисодиёт институти қўл тўпи ва спорт гимнастикаси бўйича беллашувга келган ёш спортчиларга мезбонлик қилди. Янги олимпия шаҳарчаси рўпарасида жойлашган бу масканнинг замонавий спорт саройлари гўзал маҳобат касб этган. Кўкка бўй чўзган жануб арғувонлари ҳам уларга гўзаллик бағишлаб турибди. Ёзувчилар уюшмаси раиси Абдулла Орипов раҳбарлигидаги ижодий гуруҳ бу даргоҳда "Умид ниҳоллари" қатнашчилари учун яратилган шароитлар билан танишар экан, янги спорт либослари ўзларига ярашиб тушган, юз-кўзларидан бахтиёрлик нафаси уфуриб турган ўқувчиларнинг шод-хуррамликлари гувоҳи бўлишди. Мураббийлару ҳакамлар, ҳомий ташкилотлар вакилларининг нигоҳи уларнинг ўз истеъдодларини қандай намоён этаётганларига қаратилган.

Давоми иккинчи бетда.

ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИДА

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси фаолларининг навбатдаги йиғилиши яқинда «Янги аср авлоди" нашриётида чоп этилган таниқли қорақалпоқ шоири ва таржимон Бахтиёр Генжамурод қаламига мансуб «Ўкуздарё битиклари" китобининг (масъул муҳаррир Ўзбекистон халқ шоири Нормурод Нарзуллаев, таржимон Рустам Мусурмон) муҳокамасига бағишланди.

Мустақиллик йилларида қорақалпоқ адабиёти ҳам ўзига хос ўтиш даврини бошидан ўтказди. Бугунги кунда қорақалпоқ заминида ёш ижодкорларнинг янги навқирон вакиллари пайдо бўлди. Улар кекса авлод тажрибаларига суянган ҳолда янги бадиий ва фалсафий талқиндаги замонавий асарлари билан қорақалпоқ миллий адабиётини янги юксалиш чўққилари сари бошламоқдалар. Шундай ижодкорлардан бири истеъдодли қалам соҳиби Бахтиёр Генжамуроддир.

Бахтиёр адабиёт майдонига ўз овози, миллатнинг ўтмиш тарихини, бугун атрофида кечаётган воқеа-ҳодисалар моҳиятини англашдаги ўз фалсафаси, бошқаларникига ўхшамайдиган оригинал мушоҳадалари, ўқувчини фикр оламига ундайдиган ўй-кечинмалари билан кириб келди. Шеърият бўстонида кўпчиликка таниш, равон йўллардан юрмай, ўзига, қалбига, бадиий идрокига мос оғир ва чағир йўлларни танлади. Ҳароратли сатрлари замирига сингдирилган янги, бошқалар айтмаган, айтишга балким журъат этмаган жўшқин, шаддод фикрлари ифодасига мос шакл топа олди.

Йиғилишни бошқарган уюшма раиси, Ўзбекистон Қаҳрамони Абдулла Орипов ўз сўзида ўзбек ва қорақалпоқ адабиётида кечаётган бугунги ижодий жараёнлар, турли жангларда яратилаётган асарларнинг ўзига хос хусусиятлари, ютуқ ва камчиликлари, бадиий сўз усталарининг жамият, миллат олдидаги маънавий бурчи тўғрисида тўхталиб ўтди. Муҳокамада сўз олган шоир Сирожиддин Саййид, шоир ва ёзувчилар Жуманиёз Жабборов, Эркин Самандаров, Муҳаммад Али, Александр Файнберг, Азим Суюн, адабиётшунослар Адҳамбек Олимбеков, Қозоқбой Йўлдошев, Олий Мажлис Қонунчилик палатаси депутати Улуғбек Жалменов, "ЎзАС" бош муҳаррири Аҳмаджон Мелибоев, Олий адабиёт курси тингловчиси Ривож Ўтарбоев ва бошқалар истеъдодли қорақалпоқ шоири шеъриятининг ўзига хос хусусиятлари, достонларида акс эттирилган ватанпарварлик туйғуси, миллийлик ва инсонпарварлик, тарих ҳақиқатини янгича идрок этиш, оригинал бадиий ташбеҳлар тўғрисида батафсил сўзладилар. Бахтиёр Генжамуроднинг кейинги йилларда яратган бир қатор шеърий туркумлари, ўзбек адабиёти намуналаридан қилаётган таржималари алоҳида эътироф этилди.

Йиғилиш сўнггида сўз олган Бахтиёр Генжамурод ўзбек тилида илк бор чоп этилган ушбу китобининг ютуқ ва камчиликлари хусусида фикр билдирган устозларига миннатдорчилик билдириб, тарихий мавзудаги изланишларини бундан буён ҳам давом эттиришини таъкидлади.

Ўз ахборотимиз.

БОЛАЛАР КИТОБЛАРИ КЎПАЯДИМИ?

Болаларга нон билан сувдан бошқа ҳамма нарсани эслатиб, кўрсатиб, қўлига тутқазиб туриш керак. Жумладан китобни ҳам. Фарзандларимизга фойдали нарсани рўпара қилишни ўрганмасак, ўйинқароқлик, ўзбошимчалик тобора домига тортиб, уларни санғига, лоқайдга, бангига, жиноятчига, фикрсиз маҳлуққа айлантиради, юрт ва миллат қайғусидан бегоналаштиради.

Бола тарбиясида, мамлакатни янада оёққа турғизишга нодир фуқароларни вояга етказиб беришда ўқимишли ота-она, замонага қадамдош маориф, завқу тафаккурга йўғрилган китобнинг ўрнини ҳеч нима босолмайди, босиши ҳам мумкин эмас. Китобни турмушимиздан сиқиб чиқариш хавфини туғдиргандек туюлаётган кино, телевизор, интернет кабилар аслида юқорида тилга олинган уч унсурдан энг муҳими бўлмиш китобнинг маҳсулидир. Китобдан узоқлашув юз берган жойда илгари яратилган мўъжизалар ҳам ҳеч нарсага арзимай қола бошлаши мумкин. Шу боис, мактаб дарсликларини нуқсонлардан тозалаш, кичкинтойларга аталган китобларни кўпайтириш, мазмун ва безак сифатини ошириш борасида адиблар, олимлар, ўқитувчилар, ота-оналар қаттиқ жон куйдириб келишмоқда, матбуотда кўплаб фикр-мулоҳазалар билдирилмоқда.

Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигида ўтказилган йиғилиш болалар адабиётининг бугунги аҳволи, мавжуд муаммолар, камчиликларни тугатиш чораларига бағишлангани айни муддао бўлди. Агентлик Бош директори Бобур Алимов йиғилишни очар экан, вазиятни хаспўшлашга уриниб ўтирмай, сўзни энг оғриқли нуқтадан бошлаб, 2005 йилда нашр этилган китобларнинг 78 фоизини дарсликлар ташкил этгани, қолган 22 фоиз қисмида болаларга аталган бадиий китоблар афсусланарли даражада камлигини ачиниш билан таъкидлади, бу соҳада шу йилнинг ўзидаёқ кескин ўзгаришлар қилиш юзасидан белгиланган тадбирлар, амалга оширилаётган ишларни санаб ўтди.

— Муҳтарам Президентимиз истиқлолнинг биринчи кунларидан бошлабоқ фарзандларимиз тарбияси юртимизнинг буюк келажагини таъминлашда ҳал қилувчи омиллигини қайта-қайта уқдириб келмоқда, — деди нотиқ ўз сўзида. — Ҳукумат эса, бу соҳадан маблағни аяётгани йўқ. Бизнинг бирдан-бир вазифамиз маблағлардан оқилона фойдаланиш, болаларга кўрсатилаётган ғамхўрликни амалда намойишлай олишдир.

— Китоб савдоси ишини яхши йўлга қўйиш бошқа барча муаммоларни ҳал этишнинг асосий калити экани ҳаммага маълум. Агентлик биринчи навбатда диққатни шу масалага қаратди, тизимдаги нашриётларнинг "Шарқ зиёкори" китоб савдоси жамоаси билан доимий алоқаси йўлга қўйилди, биргаликда ҳаракат қилиниб, шаҳарнинг энг гавжум жойларида янги-янги дўкончалар очилди. Бу ўзининг ижобий натижасини тездаёқ кўрсатди — илгари Тошкент шаҳрида бир кунда ўртача 150-200 минг сўмлик китоб сотилган бўлса, эндиликда бу кўрсатгич бир миллион сўмдан зиёдни ташкил этмоқда. "Шарқ зиёкори" тармоқларини ҳар бир вилоятда, бора-бора ҳар бир туманда фаолият кўрсатишига қаратилган ишлар кенг кўламда бошлаб юборилди. Андижонда янги китоб дўкони очилиши маросими вилоят миқёсидаги китоб байрамига айланиб кетди, бу тадбир жамоатчилик томонидан қизғин олқишланди.

Йиғилишда Миразиз Аъзам, Носир Фозилов, Турсунбой Адашбоев, Эркин Малик, Кавсар Турдиева, Замира Иброҳимова сингари болалар адабиёти жонкуярлари, кичкинтойларга китоб чиқаришга ихтисослашган Чўлпон номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи раҳбарлари, агентлик тизимидаги нашриётларнинг бош муҳаррирлари, Ўзтелерадиокомпания болалар кўрсатувлари ходимлари, фаолияти ёшлар тарбияси билан боғлиқ давлат ва жамоат ташкилотлари вакиллари иштирок этиб, юртимиз тараққиётида муҳим аҳамият касб этувчи бу ишни янада жонлаштириш борасидаги таклиф ва мулоҳазалари билан ўртоқлашдилар.

Чўлпон номидаги нашриётда кейинги пайтда жадал олдинга силжишлар кузатилаётгани, 2006 йилнинг ўзида 108 номда китоб чиқариш мўлжаллангани, адабиётлар адади икки бараварга ошганлиги, айниқса боғча болалари ва бошланғич синфлар ўқувчилари учун безакли китоблар чиқариш кўпайиб, улардан бир қанчаси аллақачон миттивойларнинг қўлига етиб боргани қониқиш билан қайд этилди. Агентлик тизимидаги нашриётларда фарзандларимизнинг Ватанга бўлган муҳаббатини янада мустаҳкамлашга хизмат қилувчи гўзалдан-гўзал китоблар — юртимиз тарихи, улуғ аждодларимиз, бой табиатимиз, кўҳна обидаларимиз, миллий рамзларимиз янглиғ мавзулардаги фотоли албомларни чиқариш кўпайгани мақтовга сазовордир.

Болаларга тақдим этиладиган асарларнинг савияси, тарбиявий аҳамияти, тилнинг кичкинтойларга мослик ва жозибадорлик даражаси, мавзу долзарблиги каби жиҳатларини тўғри баҳолаб, улардан муносибларининг нашр этилишини тезлатишга кўмак бериш мақсадида агентлик қошида Болалар адабиёти кенгаши тузилди. Болалар учун битилган энг яхши асарлар, болалар адабиётшунослигидаги янги изланишлар, китобларга безак бериш маҳорати борасида танловлар ташкил этилиб, ғолибларни шу кенгаш аъзолари қарорига биноан рағбатлантириб бориш белгилаб қўйилди.

Республика Матбуот ва ахборот агентлиги томонидан қилинаётган бу ишлар ҳукуматимизнинг фарзандларимизни янада билимдон ва заковатли қилиб улғайтиришга қаратилган улкан режаларини ҳаётга татбиқ этишдаги амалий одимлардир.

Анвар ОБИДЖОН,
Ўзбекистон халқ шоири

САНЪАТКОРЛАР — ЭЪЗОЗДА

Халқимиз бугун Галия Измайлова, Фароғат Раҳматова, Яйра Абдуллаева, Коммуна Исмоилова, Муҳаббат Йўлдошева, Зикир Муҳаммаджонов, Ҳаким Зарипов, Холида Зарипова, Рихси Иброҳимова, Саодат Қобулова, Розия Каримова, Қундуз Миркаримова, Абулқосим Тўйчиев каби ўнлаб фахрий санъаткорлари билан ҳақли равишда фахрланади. Уларнинг баъзилари Иккинчи жаҳон уруши вақтида жанг майдонларида санъати билан жангчилар руҳини кўтаришга хизмат қилган бўлса, қолганлар фронт ортида ғалаба учун меҳнат қилаётган кишиларга руҳий-маънавий мадад беришда фидойилик кўрсатганлар.

Афсуски, юрт учун оғир кечган дамларда халқимиз дардига малҳам бўлган улуғ санъаткорларнинг қанчаси бугун орамизда йўқ. Ҳаммаларининг охиратлари обод бўлсин.

Бугунги кунда қутлуғ ёшга етиб, фарзандлари, невара-чеваралари қуршовида умргузаронлик қилаётган кекса актёрлар, хонандалар, маданият ва санъатимиз намояндалари Хотира ва Қадрлаш куни арафасида Ўзбек Миллий академик театри ҳовлисида бир пиёла чой устида учрашиб, ширин хотираларни эсладилар, дилдан суҳбатлашдилар. Айниқса, дилрабо куй-қўшиқлар янграганда санъаткорлар жим ўтиролмадилар. Рақсимиз маликаларидан бири Қундуз Миркаримованинг, театримиз фахрийлари Фароғат Раҳматова ва Райҳон Тўраеванинг хиромлари даврага файз киритди.

"Ҳамиша эъзоздасиз" деб номланган бу тадбирда фахрийларни қутлаган Ўзбекистон Республикаси Маданият ва спорт ишлари вазири Алишер Азизхўжаев Президентимиз Ислом Каримов раҳнамолигида эл-юртга хизмат қилган кексаларимизга ҳукуматимиз ва жамоатчилик томонидан ҳар томонлама ғамхўрлик кўрсатилаётганини алоҳида таъкидлади. "Менинг тилагим шуки, — деди вазир, — сизлар билан мана шундай учрашувлар узоқ йиллар давом этсин. Келаси йил ҳам қаторингиздан хато бўлмай, мана шундай даврада суҳбатлашиш ҳаммангизга насиб қилсин".

Тадбирда сўзга чиққан таниқли санъаткорлар Саодат Қобулова ва Фароғат Раҳматова шундай ажойиб учрашувни ташкил этган вазирликка, кекса авлодни ҳурматлаб, эъзозлаб келаётган Президентимиз ва ҳукуматимизга миннатдорлик изҳор этдилар.

Г.УМАРОВА

БУГУНГИ СОНДА:

ИККИ КИШИ 3
4 РАНГИН МИСРАЛАР
ҲОФИЗ ҲАЁТИДАН ИККИ ЛАВҲА 5

Заминда баҳор.
Р.ЖУМАНИЁЗОВ олган сурат (ЎзА)

Боши биринчи бетда.

Турли вилоятлардан келган икки юздан ортиқ ўқувчи ва мураббийлар жойлашган талабалар турар жойида ёш спортчилар билан учрашув бўлди. Бинонинг биринчи қавати ўқувчиларнинг маданий тадбирлари учун ажратилган экан. Интернетга уланган компьютерлар, бадиий ва ҳужжатли филмлар, те-

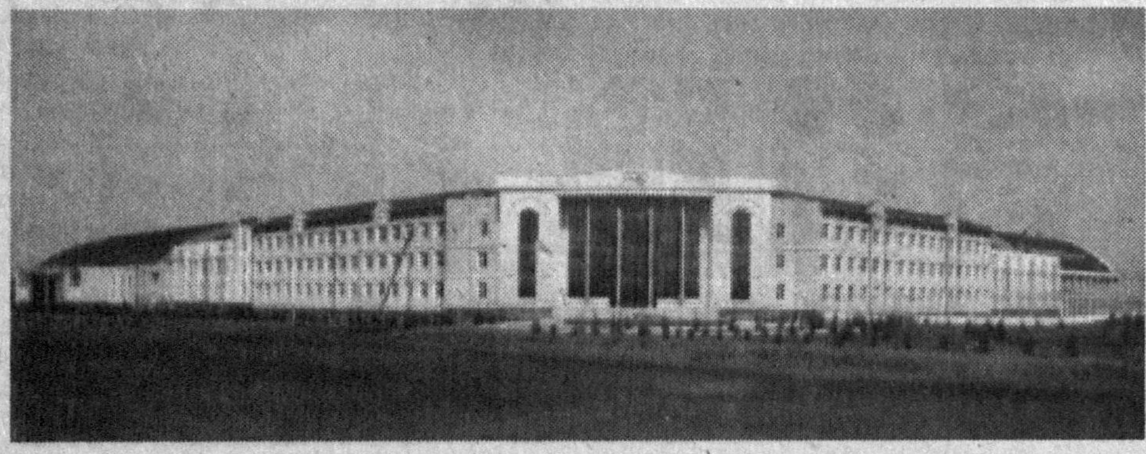

лекўрсатувлар улар хизматида. "Бундан ташқари, беллашувлардан бўш чоғлари мусобақа қатнашчиларини Қарши ва Шаҳрисабзнинг тарихий-меъморий обидалари билан ҳам таништираяпмиз", дейди тартиб-интизом бўйича масъул Исроил Тўхтамишев.

"Умид ниҳоллари — 2006" мусобақалари учун махсус қурилган маҳобатли спорт иншоотлари билан танишув эса янада мароқли бўлди. Олимпия захиралари коллежи ва унинг ҳар икки томонида бунёд этилган спорт манежи ҳамда усти ёпиқ сузиш ҳавзаси, бу иншоотлар қамраб олган ўн олти гектарлик ҳудуддаги турфа замонавий спорт мажмуалари, уларга ёнма-ён ягона меъморий ансамбл тарзида қурилган йигирма минг ўринли улкан стадион бир ҳайратингизга ўн ҳайрат қўшади. Бу иншоотлар билан танишаётиб, Президентимизнинг "Мана шундай замонавий стадионлар, улкан спорт мажмуаларини барпо этган қўли гул қурувчилар, пудратчи ташкилотлар, саховатли ҳомийларга, бутун Қашқадарё аҳлига, бу олижаноб ишга ҳисса қўшган барча инсонларга ўз номимдан, халқимиз номидан чуқур миннатдорлик билдираман", деган сўзлари нақадар теран мазмун-моҳиятга эгалигини ҳис этасиз.

Кўҳна Насафнинг ана шу янги спорт саройларини Америкага кўп бор сафар қилган меҳмонлардан бири "чинакам мўъжиза" деб, бошқа бир ижодкоримиз эса "миллат келажаги учун ғамхўрликнинг олий нишонаси" деб баҳолади. Тасаввур этинг: гоҳо ҳарорат эллик даражага қадар етадиган, саратоннинг зўридан нафас олиб бўлмайдиган лаҳзаларда фарзандларимиз салқин шабада уфуриб турган сузиш ҳавзалари сари интилса, яна шундай улкан залларда эрта тонгдан ярим тунга қадар спортнинг истаган тури билан шуғулланса, бир-бирини тўлдирувчи уч босқичли спорт беллашувларида қатъият билан қатнашиш учун ўз иқтидорларини камолга етказишнинг замонавий шарт-шароитлардан фойдаланса — миллат фарзандларининг камолоти учун бундан ортиқ имкониятни орзу қилиб бўладими? Эҳтимол, бу ғамхўрликларга тобора кўникиб бораётган эндиги ёшларимиз бир вақтлар ўз ота-оналари улғайган даврларда бунақа шароитлар мутлақо бўлмаганини тасаввур ҳам эта олмаслар. Бу имкониятларнинг ҳаммаси ҳурриятимиз самараси, миллат равнақи учун қатъият ва изчиллик билан амалга оширилаётган ғамхўрликлар маҳсулидир.

УМИДИМИЗ ЮЛДУЗЛАРИ

Ҳа, ҳурриятга қадар бизнинг миллат фарзандлари учун бундай шароитлар умуман раво кўрилмас, уларга фақат "пахта қуллари" сифатида қараларди. Фақат пойтахтда, унинг ҳам тубжой аҳоли яшамайдиган жойларидагина бир-икки спорт иншооти бўлар, унинг ҳузурини эса бошқалар кўрарди. Шунинг учун ҳам жаҳоннинг нуфузли спорт майдонларида миллатимиз ўғил-қизларининг номи деярли тилга олинмасди. Бугун эса пойтахту вилоят марказларидагина эмас, туманлар, ҳатто энг чекка қишлоқларда ҳам болалар спортининг кенг ёйилишига катта эътибор қаратилмоқда. "Умид ниҳоллари — 2006" спорт ўйинларининг қатнашчиси бўлган ва уни ойнаи жаҳон орқали кузатган ҳар бир ватандошимиз бу ҳақда ўйламаслиги ва бундан ифтихор қилмаслиги мумкин эмас.

5 май куни кўҳна Насафга шукуҳли оқшом чўкди. Шаҳар камалакранг чироқлар маржонидангина эмас, йигирма минг кишини ўз бағрига олган янги марказий стадионда бошланаётган катта байрам — "Умид ниҳоллари" ўйинларининг тантанали очилиш лаҳзаларида янада улуғвор қиёфа касб этди. Мамлакатнинг барча вилоятларидан ташриф буюрган ёш спортчилар, мураббийлар ва меҳмонларни Қашқадарё вилояти ҳокими Нуриддин Зайниев қутлади. Президентимиз Ислом Каримовнинг "Умид ниҳоллари" спорт ўйинлари қатнашчиларига йўллаган табригини Президентнинг Давлат маслаҳатчиси Хайриддин Султонов ўқиб эшиттирди. Стадион узра давлатимиз мадҳияси янграб, қуёш ҳароратидан аланга олдирилган машъала порлади. Анжуман байроғи ҳилпиради. Ёшлик ва навқиронлик, бахт ва иқбол, Ватан ва истиқлолни тараннум этувчи куй-қўшиқлар янгради. Самога чўл юлдузлари янглиғ ранг-баранг мушаклар гулдастаси сочилди.

Қаҳрамон шоиримиз Абдулла Орипов "Қарши қўшиғи"да жўшиб куйлаганидек:

Ҳар недан гўзалроқдир
балки чўл кечалари,
Уфқлар кафтдек равон,
кўк сочган бор бисотин.
Термулсанг кўрингайдир
жаннатнинг гўшалари,
Юлдузлар чуғурлашиб
сўйлашар тафсилотин.

Бундай гўзал манзараларни, улкан издиҳом тантаналарини ойнаижаҳон орқали бутун мамлакат, интернет сайтлари орқали йигирмадан ортиқ давлатларнинг мухлислари томоша қилдилар. Улар ўша лаҳзалардаёқ анжуман матбуот марказига табрик йўллашиб, ўз таассуротларини ифода этдилар...

* * *

Спорт ўйинлари қатнашчилари учун Қарши педагогика коллежида ҳам энг замонавий шароитлар яратилганининг гувоҳи бўлдик. Меҳмонхоналардек жиҳозланган икки-уч ўринли хоналар футбол бўйича беллашгани келган юздан ортиқ ўқувчиларга ажратилган экан. Шу жойда Тошкент шаҳар халқ таълими бошқармаси раҳбари Давронбек Миртожиевни учратдик. У мусобақа қатнашчилари учун ташкил этилаётган маданий тадбирлардан мамнун эканлигини изҳор этиб, "Бугун биз учун ҳақиқий байрам бўлди" деди. Оқшом чоғи талабалар турар жойи ҳовлисидаги мўъжаз ёзги клуб ўқувчи ва мураббийлар билан тўлди. Ёзувчилар уюшмаси раиси Абдулла Орипов зўр ҳаяжон ва иштиёқ билан майдонларга бел боғлаб тушаётган ёшларни қутлар экан: "Табиатан ҳеч бир фарзанд бирор истеъдодсиз туғилмайди, — деди. — Бироқ ҳар қандай истеъдоднинг камолга етмоғи учун, аввало, зарур шароит ва маънавий муҳит бўлмоғи шарт. Истиқлол йилларида бу борада Ватанимиз ёшлари учун яратилаётган имкониятлар ҳамманинг кўз ўнгида. Истеъдодлар, ноёб иқтидор эгаларининг бош ҳомийси Президентдир". Ўзбекистон халқ шоири Жуманиёз Жабборов, Халқаро Амир Темур жамғармаси раиси Муҳаммад Али, вилоят "Нуроний" жамғармаси раҳбари Январ Иноятов, "Шарқ юлдузи" журнали бош муҳаррири Минҳожиддин Мирзо, шоирлар Исмоил Тўхтамишев, Икром Отамурод, Баҳром Маҳмудов, Нилуфар Умарова, Бўритош Носирова, коллеж раҳбари Рустам Ражабов ва бошқалар дил сўзлари ва шеърлари билан ёш спортчилар кўнглига завқ ва сурур бағишладилар. Халқ таълими вазирлигининг бошқарма бошлиғи, шоир Ҳумоюн Акбаров эса анжуман руҳини қуйидаги мисралар орқали ифода этди:

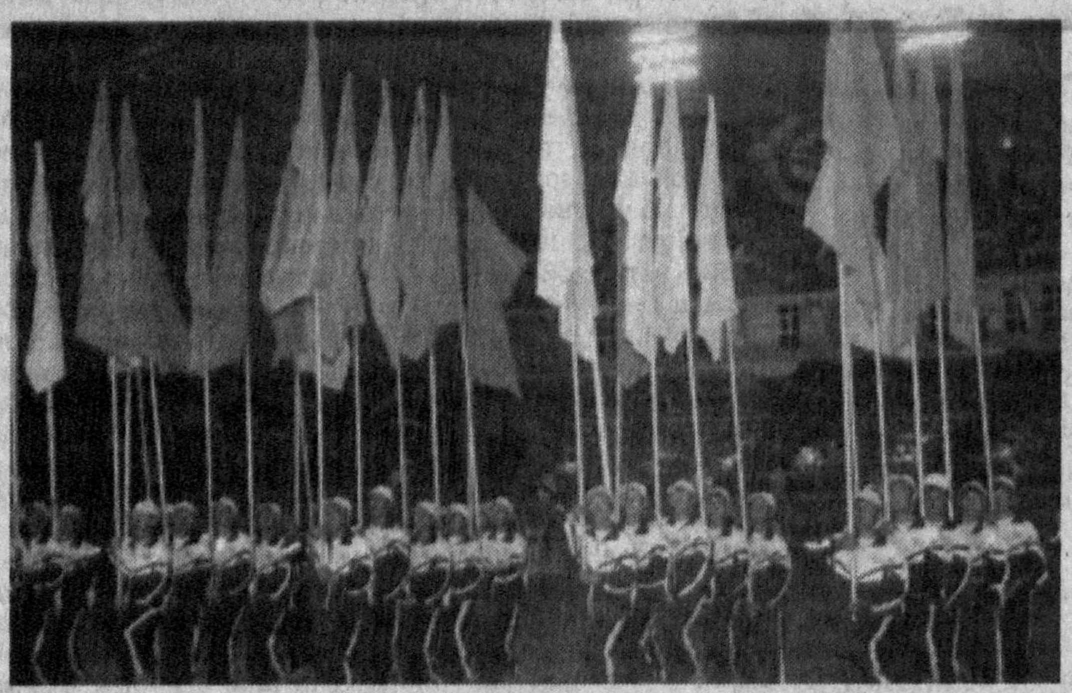

Бобосининг этагин тутган
Болаликка қайтиш эди бу...
Бир оила —
бир тўкис Ватан
Эҳ, қанчалар муқаддас туйғу.

Қайтиш эди —
Бу улуғ сафар,
Ўз сўз қайтди ўзин дилига.
Чарақлади юлдузи ахтар,
Карвон қайтди
Ипак йўлига.

Етти иқлим аҳлини чорлар,
Темурийлар тортган наъраси,
Қутлар букун сени ёронлар
Эй, қадимий Насаф қалъаси.

Алпомишдай бағринг кезаман
Боболарнинг бордир далдаси.
Момоларнинг меҳрин сезаман —
Нафасингдан
Насаф қалъаси.

Кураш бўйича беллашув қатнашчилари жойлашган Қарши маданият коллежи талабалар турар жойида ҳам шундай учрашув бўлди. Бу тадбирда Қорақалпоғистон халқ таълими вазири Бекдулла Султонов иштирок этди... Ниҳоят тўрт кун давом этган "Умид ниҳоллари — 2006" ўйинлари якунланиб, ғолиблар ва совриндорлар, барча иштирокчилар 8 май куни яна шаҳардаги марказий стадионга тўпландилар. Спортнинг ўн икки тури бўйича ўзаро беллашувларда умумжамоа ҳисобида энг кўп медал ва бал тўплаган Тошкент шаҳри вакиллари биринчи, Қашқадарё вилояти ёшлари иккинчи, Фарғона вилояти терма жамоаси эса учинчи ўринга муваффақ бўлдилар. Уларга Президент совғалари, "Дамас" автомобиллари топширилди. Барча спорт турлари бўйича ўз

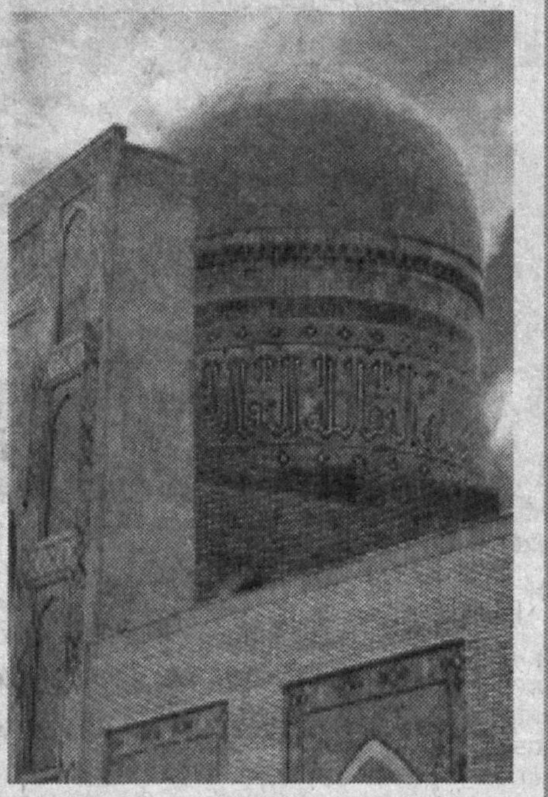

истеъдод ва маҳоратларини намойиш этган ғолиблар ҳам компьютер ва бошқа қимматбаҳо совғалар билан тақдирландилар.

Ҳаяжонли мусиқа садолари янграб, "Умид ниҳоллари — 2006" спорт ўйинлари байроғи туширилди. 2009 йили навбатдаги мусобақалар ўтадиган Сирдарё вилояти вакиллари қашқадарёлик ёшлардан эстафетани қабул қилиб олдилар. Стадион узра бахт ва эзгуликни тараннум этувчи куй-қўшиқлар янгради.

Фарзандларимиз иродасини тоблаб, улар ҳаётида ёрқин из қолдирган спорт байрами якунланган бўлса-да, минг-минглаб қалбларда Ватанга муносиб бўлмоқлик сабоқлари давом этаётир. Улкан давраларда ўз иқтидор ва маҳоратларини намоён этиб, ота-оналари бошлаган эзгу ишларнинг давомчилари бўлишга қасамёд этган Умид ниҳолларига халқимиз таянчи ва суянчи бўлиш бахти ҳамиша ёр бўлсин, деймиз.

М.АБДУЛЛАЕВ

АБДУЛЛА ҚАҲҲОР КУТУБХОНАСИ

Ижодкорлик даъвосида қўлига қалам олган инсон йўкки, Ғафур Ғулом, Ойбек, Абдулла Қаҳҳор асарларини ўқимаган, ўрганмаган бўлса. Халқимиз бундай буюк адиблар номини эъзоз билан тилга олади, фахрланади. Бир неча йиллардан бери уларнинг уй-музейлари миллатимиз маънавияти ва маданиятини юксалтириш йўлида самарали фаолият кўрсатиб келмоқда.

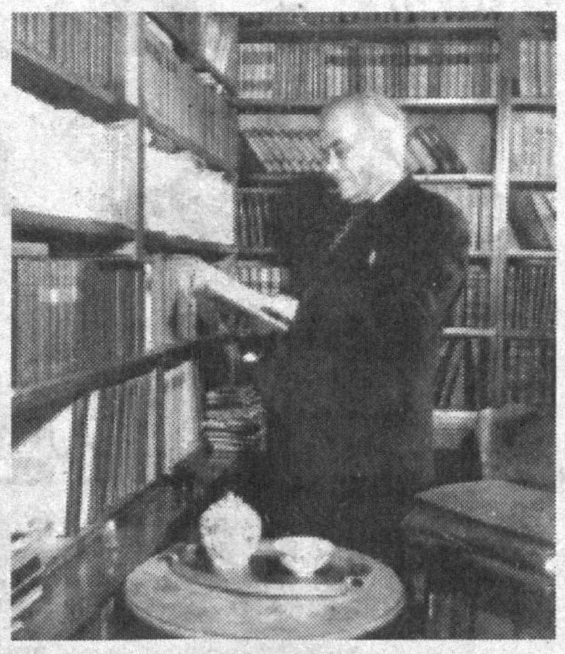

Абдулла Қаҳҳор уй-музейи пойтахтнинг энг кўркам ва гавжум марказий қисмида жойлашган. У ёзувчининг рафиқаси Кибриё Қаҳҳорова ташаббуси ва саъй-ҳаракатлари билан адиб умрининг сўнгги ўн йилида яшаб ижод этган икки қаватли бинода ташкил этилган. Музейдаги барча буюмлар, жиҳозларни ёзувчининг ҳаётлик чоғида қандай бўлса шу ҳолича сақлашга ҳаракат қилинмоқда. Бу ерга келувчи зиёратчиларда, айниқса, Қаҳҳор кутубхонаси ўзгача таассурот қолдиради. Бу бежиз эмас, албатта. Кутубхонада сақланаётган китобларнинг умумий сони тўрт мингга яқин бўлиб, уларнинг деярли барчасини адибнинг ўзи жамлаган.

Қаҳҳор кутубхонасида ўзбек ва форс-тожик мумтоз адабиёти намуналарининг ноёб нусхалари, XIX асрнинг иккинчи чорагида Москва ва Санкт-Петербургда чоп этилган қадимий китоблар мавжуд. Уларнинг аксариятини ёзувчи «Сароб» романи билан ёш қаламкашлар конкурсида ғолиб чиқиб, собиқ иттифоқ бўйлаб қилган сафари чоғида олиб келган. Бу ҳақда адибнинг ўзи шундай ёзади: «Москвадаги эски китоблар магазинини хўп айланиб, шу кунгача қайси бир ёзувчини татиб кўрган бўлсам, тўла асарлар тўпламини сотиб олишга ҳаракат қилдим. Бунга қисман эришиб, Толстой, Чехов, Гоголь, Тургенов, Лермонтов, Достоевский, Писарев, Белинский, Горький, Ж.Лондонларнинг асарларидан иборат олти яшик китоб билан қайтдим. Шундан кейин рус адабиёти дарёсига шўнғиб кетдим. Бу вақтларда мен ҳар бир ёзувчини чуқурроқ ўрганишга, унинг мартабасини улуғ, асарларини гўзал қилган сирлардан воқиф бўлишга киришдим. Шу мақсад билан ишни Чеховдан бошладим... Чеховдан кейин Толстой билан жиддий шуғулландим. Рус классикларини ҳазм қилганимдан кейин Ғарб адабиёти билан шуғулландим».

Кутубхонада Шекспир, Эмиль Золя, Вальтер Скотт, Марк Твен, Т.Драйзер, Ромен Роллан, Ч.Диккенс, Стендаль, Ж.Верн ва бошқа машҳур чет эл адабиёти вакилларининг турли даврларда нашр этилган кўп томли асарлари тўплами бир неча юз китобни ташкил этади.

Қаҳҳорнинг ёш ёзувчи ва шоирларга ғамхўрлиги, уларнинг ижодини куюнчаклик билан кузатиб бориб, ҳар бир янги асарни диққат билан ўқигани, эринмай муаллифга мактуб ёзганлиги, камчилик ва ютуқларини таъкидлаб, қимматли маслаҳатлар берганлиги, керак бўлса ноҳақ танқидлардан ҳимоя қилганини кўпчилик эътироф этади. Шу сабабли ёш қаламкашлар биринчи китобларини устоз назаридан ўтказиб олишга ҳаракат қилганлар. Кутубхонадаги жавонлардан бири ана шундай шогирдларнинг китоблари учун ажратилган бўлиб, уларнинг барчасида муаллифларнинг дил сўзлари, дастхатлари битилган. 1965 йилда нашр этилган «Уфқ» китобининг биринчи саҳифасида шундай сўзлар бор: «Ҳурматли Абдулла ака! Биринчи катта китобим шу. Уришиб-уришиб ўқиб чиқарсиз деган умиддаман. Эҳтиром ила шогирдингиз Саид Аҳмад». Пиримқул Қодиров «Студентлар» китобчасини тақдим этаётиб шундай ёзган экан: «Абдулла ака! Агар ўзбек адабиёти бир денгиз бўлса, сиз шу денгизда сузаётган кемалардан бирининг капитанисиз-у, мен энди унга қадам қўяётган юнгаман. Бу китобча юнгаликдан матросликка ўтиш учун берилган имтиҳонлардан бири. Юнга капитаннинг баҳосини қандай ҳаяжон билан кутса, мен ҳам сизнинг баҳонгизни шундай ҳаяжон билан кутаман. Йиллар давомида берган сабоқларингиз учун чексиз миннатдорчилик билан П.Қодиров».

Қаҳҳор ижодкорнинг фақат ўз қобиғига, ўз соҳасига ўралиб қолишини қоралар эди. У ёзувчининг яратилажак асари ва қаҳрамони турли соҳа, турли касбдаги одамлар бўлиши мумкинлигини доимо эътиборда тутган. Асарнинг жонли ва ҳаётий чиқиши учун эса асар қаҳрамонининг ишидан, касбу коридан яхши хабардор бўлиш зарур деб ҳисоблаган. Шунинг учун унинг кутубхонасида нафақат адабиёт ва санъатга, балки медицина, сиёсат, фалсафа, тарих, география, техника ва ҳатто пазандачиликка оид китоблар ҳам талайгина. Турли тилларнинг изоҳли луғатлари ва икки тилли луғатларнинг кўплиги адибнинг тилшуносликка ҳам катта қизиқиш билан қараганлигини кўрсатади.

Қаҳҳорнинг илк китобларидан тортиб бугунги кунгача турли йилларда чоп этилган китобларининг нашрлари, қардош халқлар ва чет тилларда чиққан асарлари, адиб ҳаёти ва ижоди ҳақидаги илмий-танқидий ишлар, хотиралар алоҳида жавонда сақланади.

Уй-музей кутубхонасига буюк адибга бўлган ҳурмат-эҳтиромлари нишонаси сифатида ёзувчи ва шоирлар, адабиётшунослар ўзларининг янги чиққан китобларини совға қиладилар. 2004 йилда Озод Шарафиддинов «Ижодни англаш бахти» китобини қуйидаги дастхат билан совға қилган эдилар: «Буюк адиб Абдулла Қаҳҳор уй-музейига! Бу китобга устознинг кўп меҳнатлари сингган. Бугун уни кўриб устознинг руҳи шод бўлсин».

Бугунги кунда Абдулла Қаҳҳор йиққан китоблар фақат томоша учун қўйилган экспонатлар эмас. Ҳар йили музей кутубхонасидаги китоблардан мактаб, коллеж, олий ўқув юртларининг бир неча ўқувчи ва талабалари, илмий изланишлар олиб бораётган магистр, аспирант ва докторантларга маълум тартиб асосида фойдаланиш учун рухсат берилади. Ёзувчининг китоблари ҳали яна кўплаб авлодларга хизмат қилади, деган умиддамиз.

Нодира ЖАЛОЛОВА,
Абдулла Қаҳҳор уй-музейи директори,
Шаҳноза ЭРГАШЕВА,
катта илмий ходим

МУСИҚА ОҒУШИДА

Ўзбекистон Ёшлар театрида Япониянинг «Excelsior» торли квартети концертлари муваффақият билан ўтди. 1994 йили ташкил этилган бу квартетнинг барча қатнашчилари Тохо Такуэн мусиқа мактаби битирувчиларидир. 1996 йили гуруҳ Токиода ўтган биринчи камер мусиқаси танловида Бош совринни қўлга киритган бўлса, Осакадаги халқаро Камер мусиқа танловида иккинчи ўринни олди. Шундан кейин ҳам квартет бир неча халқаро танловларда юксак натижаларни қўлга киритди. 2001 йилдан бошлаб гуруҳ Японияда ва чет мамлакатларда концертлар бера бошлади. Юртимиздаги концертлари олдидан улар билан суҳбатлашишга муваффақ бўлдик.

— Жамоангизни бирлаштирган омил ҳақида сўзлаб берсангиз.

— Энг асосийси, биз тўрт кишимиз ва тўртталамиз ягона бир вужуддек ишлаймиз. Ҳар куни кўришамиз ва ҳеч қачон бир-биримиздан зерикмаймиз. Шу билан бирга, ҳар биримизнинг оиламиз, ўз ташвишу қувончларимиз ҳам бор.

— Талабаларимиз иштирокидаги маҳорат дарслари қандай ўтди?

— Яхши бўлди. Мусиқачилик касбини танлаган бу болаларнинг барчасида катта имкониятлар бор. Уларга топширган вазифамизни кўнгилдагидек бажаришди. Бу Тору Такемицунинг асари эканини назарда тутадиган бўлсак, улар қўлга киритган натижа ёмон эмас. Такемицу мусиқасини ўзларича тушунганларига қарамай, маслаҳатларимизга амал қилиб, бу мусиқа қандай янграши зарур бўлса, шундай чиқишига ҳаракат қилишган.

— «Замонавий мусиқа» атамасини қандай изоҳлаган бўлардингиз?

— Замонавий мусиқа янги имкониятлар очиб беради, аниқроқ айтганда, мусиқада янгилик яратиш, эски қолипларни парчалаб, мусиқани эркинликка олиб чиқиш имконини беради.

— Ижодий ниятларингиз билан таништирсангиз.

— Очиғи, бу ниятимизни амалга ошириш анча мушкул. Шундай бўлса-да, буюк композитор Йозеф Гайдннинг гўзал асарларини ижро этиш ниятимиз бор. Шунингдек, ҳамиша ўз мухлисларимиз бўлишини истаймиз.

Пётр АН

Мулоҳаза учун мавзу

ВАТАННИНГ МУЛКИДИР ҲАТТО БИР ГИЁҲ...

Ҳар гал «Икки дарё оралиғида» кўрсатуви эфирда намойиш этилгандан сўнг, бир гапни эшитаман: жонингизни гаровга қўйиб, шу ғорга киришингиз шартмиди? Шунда мен тинчлигимни ўйлаб, терғаб қўйишни ўзига лозим кўрган ҳамкасбимга синчков тикиламан. Унинг нигоҳларидаги лоқайдлик мени ташвишга солади. Биз фахр ва ифтихор билан кўтариб чиққан мавзу эмас, экспедиция қийинчиликлари — биз тортган азоблар, бошимиз узра муаллақ осилиб турган тошларнинг қулаш хавфи кўпроқ диққатини тортган. Ҳолбуки, экспедициядан мақсад Ватан озодлиги йўлида тенгсиз курашлар олиб борган аждодларимиз қўним топган тарихий масканлар ҳақида ҳикоя қилиш эди.

Назаримда, ҳиссизлик кейинги пайтда кенг томир отаётгандек. Яна ким билади. Ҳар ҳолда сафар давомида бу хил ҳиссиз муносабатларга кўп дуч келамиз. Фахр туйғуси камёбдек... Масалан, Қашқадарё вилоятининг Яккабоғ туманидаги сервиқор тоғлар тизмасида жойлашган Темур ғорига қилинган сафарда бир ҳолдан ғоят таажжубда қолганмиз. Маҳаллий аҳоли ўртасида бу ғор ҳақида эшитгандан кўра эшитмаганлар кўп экан. Эшитганлар эса бориб кўришни ҳатто хаёлларига ҳам келтиришмаган. Қизиқишмаган. Ҳа, энди битта ғор-да. Ахир у шунчаки ғор эмас, буюк соҳибқирон Амир Темур умргузаронлик қилган улуғ ва табаррук қадамжолардан бири. Уни кўрмоқ эмас, тавоф қилмоқ керак.

Фахр туйғусида гап кўп. Шу туйғуга эга бўлган одамгина Ватанни севади, ардоқлайди. Ўтмишни ўрганиб, келажакни ўйлаб яшайди. Дарвоқе, ушбу туркум кўрсатувлар ҳам айни шу фахр туйғуси туфайли юзага келган.

Амир Темур бобомизнинг номини тилга олиш ҳали мумкин бўлмаган бир пайтда қашқадарёлик ижодкор дўстларим Али Ниёз, Холмуҳаммад Ҳасан, Муҳаммад Очил қизиқ масалани ўртага ташлаб қолишди. Ҳозир аниқ эсимда йўқ, қайси бири айтгани, лекин шундай деганди: «Дўстим, бобомизнинг кечмиши ва тарихий ўрни ҳақидаги ёлғон маълумотларга тўйиб бўлдик. Келинг, узоққа бормай, халққа ўзимизда мавжуд манбалар хусусида ҳикоя қилайлик, Темур бобомиз номи билан боғлиқ жойлар тўғрисида сўзлайлик. Яккабоғда шундай бир ғор бор, унинг тарихини ўрганадиган бўлсак, ғаройиб маълумотларга эга бўлишимиз мумкин...»

Бу гап дард ва фахр билан айтилганди. Кейин эса ҳаракатга эврилди. Натижада, Амир Темур ғори ва унга боғлиқ воқеалар ҳақида ҳикоя қилувчи «Асрлардан сўйлар бу тупроқ», «Табаррук қадамжолар» деб номланган туркум кўрсатувлар юзага келди. Жаҳонгир ғори бутун мамлакатга намойиш этилди. Аммо булар шунчаки кўрсатув эмасди, Ватан ва унинг ўтмиши ҳақида қалбда уйғонган ғурур ва муҳаббатнинг амалий ифодаси эди.

Юрган дарё, ўтирган бўйра деганларидек, ҳар галги кўрсатувни суратга олиш чоғида турли ҳолат ва муносабатларга дуч келамиз. Ким учундир бу диёрнинг тоғу тошидан тортиб, ўсимлик дунёсигача азиз ва муқаддас. Ким учундир бу тушунчанинг аҳамияти йўқ. Яқинда Чироқчи туманидаги тоғда жойлашган иккинчи Темур ғорини тасвирга туширишга муяссар бўлдик. Бизга тоғолди қишлоқларидан бири бўлмиш тарағайлик одамлар кўмакка келишди. Улар кўрсатувимиз мавзусига бениҳоя қизиқиб қолдилар. Биз дастлабки дақиқадаёқ бу ерда тоғлар бекадр, арчазорлар, бошқа дов-дарахтлар қаровсиз эмаслигини сездик. Юрт эгали эди. Оддий касб эгалари бўлажак кўрсатувимиздан хабар топиб, ўз масканлари ҳақида бизга фахр билан ҳикоя қилиб беришди.

Афсуски, ҳамма ҳақида ҳам шундай фикр айтолмаймиз. Ғор томон юқорилар эканмиз, тоғ бағрида чамандек бўлиб очилиб ётган гулларни бозорга чиқариб сотиш илинжида юрганларни, арча шохларини тандир кабоб учун аёвсиз синдираётганларини кўрдик. Улар ҳамма нарсани пулга чақишарди. Қизиқ жиҳати бундан уялишмасди ҳам.

Шундай йигитлардан бирига "Шу арчанинг шохи ҳам, шу азиз тупроқнинг оддий майсаси ҳам Ватан" дегандай гап қилдим. Аммо у ҳеч нимани тушунмади.

Ватан тушунчаси она алласидек мурғакликдан қалбга сингдирилиши лозим деб ўйлайман.

Ватанни ардоқлаш сўзда эмас, хатти-ҳаракатимизда, эзгу амалларимизда бўлсин. Ватанни ардоқлаш унинг ҳар қарич ери, ҳар мисқол тупроғи, ҳар битта гиёҳи, тоғу тоши ва ҳаттоки қадим ғори эъзозидан ҳам бошланади.

Нормурод НОРҚОБИЛОВ,
тележурналист

«УЙИМИЗДАГИ НУР»

«ЎзАС», 2006 йил, 13 январ

Акс-садо

Қишлоқ ва туманларимиздаги электр ва газ таъминотига доир бу мақолани ўқиб, миннатдор бўлдим. Унда одамлар кўнглидаги гаплар ёзилган. Бу масалада ҳал бўлмай келаётган муаммолар бор. Кўпчилик бирор жойда камчилик сезилса ҳукуматдангина қилишга ўрганиб қолган. Аслида хатолик, лоқайдлик мутасаддиларда бўлади.

Бу масала Қонунчилик палатасида кўтарилгани боис, муаммонинг ҳақиқий айбдорлари кимлар экани аниқ бўлди. Айрим мутасаддилар сувдан қуруқ чиқиб кетишга ҳаракат қилишганига нима дейсиз! Депутат Ф.Ҳотамовга раҳмат. Бор ҳақиқатни рўй-рост айтибди. Шунинг учун лоқайд ишбошиларга нисбатан талабчан бўлишимиз, арқонни жудаям узун ташлаб қўймаслигимиз керак экан.

Бир раҳбар электрни маълум жадвалга асосан вақти-вақти билан ўчириб туришганига ишонмабди. Марҳамат қилиб Учкўприкда чиқадиган «Янги Фарғона» газетасига бир кўз ташланг. Учкўприк ва унга қўшни Бувайда туманида электрни ўчириб-ёқиш жадвали эълон қилинган. Қишлоқларга бир кеча-кундузда 11-12 соат электр берилиб, қолган пайтлар ўчириб қўйилади. Газетада эълон қилинган жадвал бўйича шундай.

Қишлоқ аҳли учун электр бениҳоя муҳим. Электр бўлса телевизор кўриб, дунёдан хабардор бўлиб туришади.

Шаҳарга борсанг электр энергияси ҳаддан ташқари исроф қилинаётганини кўриб ранжийсан. Боғлар, клублар, ресторану концерт заллари, ранг-баранг рекламалар, ерда чироқ, кўкда чироқ, сувда чироқ... Қишлоқларда эса...

«Уйимиздаги нур» мақоласини ўқиб, муаммолар бартараф этилишига умид боғладим.

Инобат МАВЛОНОВА
Учкўприк.

Доимий ҳамроҳ

Шарқ фалсафаси, унинг тармоқлари бўлган тавҳид, калом, тафсир, ҳадис, руҳий ва табиий фанлар ўртасидаги ихтилофларни бартараф этиб, дин ва фан бир-бирига ҳамкор эканлигини далиллаб берган улуғ файласуф Муҳаммад Абу Ҳомид Ғаззолий асарлари асрлар мобайнида жаҳон илм аҳлининг эътиборини жалб этиб келган.

Имом Муҳаммад Ғаззолийнинг номи ва асарлари собиқ шўролар даврида таъқиқланиб келинди. Айрим китобларда қисман тилга олинса-да, «реакцион файласуф», дея қораланди. Истиқлол шарофати билан бу буюк алломанинг ижодий мероси ўрганилаётир, асарлари чоп этилаётир.

Яқинда «Адолат» нашриётида Имом Ғаззолийнинг «Кимиёи саодат (Руҳ ҳақиқати)» асари нашр қилинди. Китобга ёзган мухтасар сўзбошида профессор Н.Комилов таъкидлаганидек, таржимон, ёзувчи ва адабиёт назариётчиси Маҳкам Маҳмудов раҳматли дўсти тарих, адабиёт билимдони Абдуллоҳ Умарзода билан Муҳаммад Ғаззолийнинг «Кимиёи саодат» асарининг тўлиқ матнини илмий асосда нашрга тайёрлаб жуда савоб, хайрли иш қилганлар. «Кимиёи саодат» Шарқ халқларининг бой маданияти ва фалсафасини ўрганишда бебаҳо хазинадир.

Китоб аввалида берилган «Абу Ҳомид Муҳаммад Ғаззолий ва унинг мероси» мақоласида М.Маҳмудов Имом Ғаззолийнинг ҳаёти ва ижодий фаолияти, мутафаккир яшаган даврда юз берган тарихий воқеалар, ҳукмдорлар ҳақида маълумот берган. Нашр сўнгидаги мураккаброқ бўлган тушунча, атама ва ибораларга берилган изоҳ ва шарҳлар китобхоннинг асар матнини тўлиқ тушуниб ўқишига имконият яратади.

Нашрга масъул муҳаррирлар филология фанлари докторлари Н.Комилов, Ҳ.Болтабоев, илмий муҳаррир У.Отажон.

Абдусаид КЎЧИМОВ

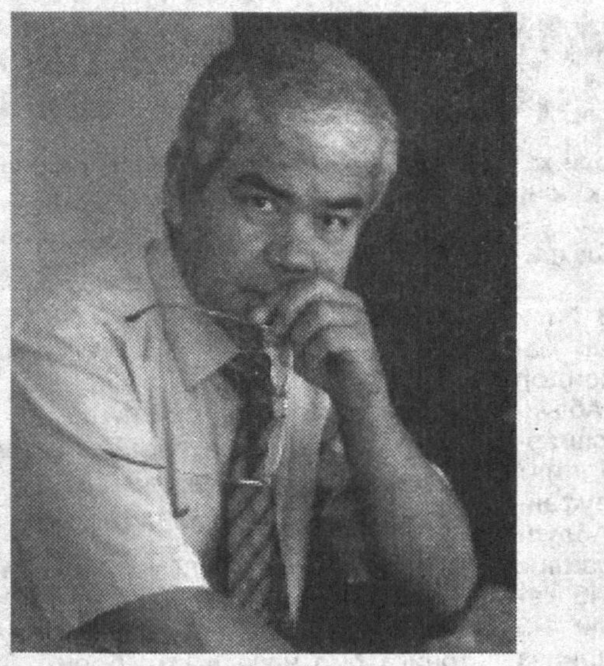

НУРДЕК ПОК ТУҒИЛАР АСЛИ ОДАМЗОТ

ЧОРЧИНОР ФАЛСАФАСИ

Минг-минг йиллик чинорлар бор қадим Ургутда,
Тепалардан боқиб турар соқчи бургутдай.

Кўринади Омонқўтон дараларидан,
Қояларнинг, булутларнинг ораларидан.

Чинорларнинг умри сеҳру хилқатга тўлиқ,
Ҳар бутоғи, ҳар япроғи табаррук, улуғ.

Кеча-кундуз порлагувчи сирли чироқдай,
Соясида қайнаб ётар оппоқ булоқлар.

Булоқларда ўйнар ойнинг қиламиқлари,
Дил яйратар шабнамларнинг шўх қилиқлари.

Қиқирлашар нурга лим-лим ариқчалари,
“Чўлп-чўлп” сакрар мўъжизакор балиқчалари.

Бу балиқлар шир балиқлар, ширмон балиқлар,
Нур балиқлар, шер балиқлар, султон балиқлар.

Бу балиқлар юз хил дардга даъво эмишлар,
Тегиб бўлмас, ахир кетган дуо демишлар.

Қум-гард босган булоқларнинг очиб кўзини,
Балиқчалар доим топар ризқи рўзини.

Дейдиларки, балиқчалар бўлмаса агар,
Қайнаб ётган булоқлардан қолмасди асар

Чақмоқ уриб қулагандек улкан минорлар,
Аллақачон қурир эди кўркам чинорлар.

Булоқлару, балиқлару, чинорларга ҳам,
Эзгу ният кучу қудрат бахш этар ҳар дам.

Табиатнинг қалб нидоси, юрак саси бу,
Чорчинорнинг азал-абад фалсафаси бу.

ЭҲТИМОЛ . . .

Эҳтимол, ҳаётнинг синовидир бу
Эҳтимол, сийлови - саховатидир.
Йўқса бўлармидинг менга рўбарў,
Сенга йўлатмасди мени ҳам тақдир.

Яхшидир-ёмондир, чанг-тош йўлларни,
Анча йил ёнма-ён кездик ҳар қалай.
Гоҳ сени, гоҳ мени омад қўллади,
Муаммолар бўлди гоҳо бир талай.

Ўртага чиқдию манфур манфаат
(О! Бундай разилнинг кўр бўлсин кўзи!)
Мусаффо осмонни қоплади ғафлат
Туманга кўмилди ишонч юлдузи.
Кимнинг хатоси кўп, кимнинг гуноҳи
Йўқдир ўлчайдиган тошу тарози.
Барига гувоҳдир ёлғиз Оллоҳим,
Барига гувоҳдир Эгамнинг ўзи.
Биродар, шул боис чиранма бекор,
Каззоб ҳам «ҳақман» деб, кўкрак керади.
Унутма, тепада Парвардигор бор,
У ҳамма-ҳаммани кўриб туради.
Беайб, тоза бўлсанг — мукофот тайин,
Ифорлар таралгай бақо гулидан.
Агар айбинг бўлса, қочмоғинг қийин
Парвардигоримнинг қўлидан...

АРОСАТ

Шоир бўлиб бўлмадик шоир,
Олим бўлиб олим бўлмадик.
Бўлолмадик севгида Тоҳир,
Зуҳроим деб ёниб кулмадик.

На ўт бўлдик, на аччиқ тутун,
Бўлолмадик митти шамчироқ.
Биздан юз бор азиздир бу кун,
Адирдаги етим қизғалдоқ.

Бир жуфт ҳазил, аскиа айтиб
Яйрамоққа ярамадик гоҳ.
Куч-қувват ҳам кетмоқда қайтиб,
Айтинг, надир биздаги гуноҳ?

Ахир, биздан ношуд, омадсиз
Аросатда юрган озмас-ку.
Улар ўзин санашмас бахтсиз,
Улар ҳаёт шавқидан маст-ку!

Эй, Художон! Эй, Қодир Эгам,
Бахт экан-ку бепарволик ҳам.
Бўлсак эдик бепарво, беғам
Бошқалардан бўлмасмидик кам?

Шамолдан ҳам из қолар, аммо
Нима бўлар бизнинг изимиз?
Англаяпмиз, барига эй, воҳ!
Айбдормиз фақат ўзимиз.

НЕГА КУЯСАН

Баъзилар шодумон очсалар қучоқ,
Баъзилар сўзимга солсалар қулоқ,
Илиқ гап айтсалар баъзи дўст-ўртоқ,
Нега бужмаясан, қовоқ уясан?
Сен нега куясан, нега куясан?

Маърака, мажлисда кўришмайин кам,
Сўз бериб қолишса гоҳо менга ҳам,
Кўзингда адоват, надомат, алам,
Ҳатто тушларингда нафрат туясан,
Сен нега куясан, нега куясан?

Қаддимни камонга йўйса бирон кас,
Рангимни самонга йўйса бирон кас,
“Эй, ҳоли ёмон” деб, қўйса бирон кас,
Ул зотни мунчалар силаб-суясан.
Сен нега куясан, нега куясан?

Мартаба, марҳамат, шон сўрадимми,
Меҳр тиладимми, нон сўрадимми,
Ёки айт, товуққа дон сўрадимми,
Биродар, ҳасаддан қачон тўясан?
Қачон тинч қўясан?
Нега куясан?

СЎЗ

Асад Дилмуродга

Сўзни отиб, ўлдиролмайсиз,
Аммо, отиб ўлдиради у.
Сўзни ёқиб кул қилолмайсиз.
Аммо, ёқиб кул қилади у.
Дорга осиб бўлмайди сўзни.
Дорга осар аммо у сизни...

ЁНҒОҚДАЙИН ТОШ

Баъзиларнинг қарғалардек қағиллашидан
Хафа бўлиб, ўзингни кўп қилма ҳимоя
Битта тош от, ундай каслар тегса ғашингга
Юз қарғага ёнғоқдайин бир тош кифоя.

Вақт — ҳакам

Мустақиллигимизнинг дастлабки йилларида соҳибқирон Амир Темур ҳақида чоп этилган айрим асарлар вақт синовларидан — йиллар, ҳаттоки ойлар синовидан ҳам, афсуски, ўтолмади. Аввало, масала жаҳонгир бобомиз шаънига нисбатан муносиброқ тарзда, жаҳоний миқёсларда қўйилгани ва юксак бадиий ечимини топгани сабабли бундан ўн йил олдин яратилган икки асар — Абдулла Ориповнинг «Соҳибқирон» шеърий драмаси билан Одил Ёқубовнинг «Авлодларга васиятим» насрий драмаси бугун ҳам кўпчиликнинг диққат-эътиборини ўзларига жалб қила олади.

«Авлодларга васиятим»да Амир Темур туш бадиий детали воситасида Искандар Мақдуний ва Чингизхондек бутун башариятнинг кейинги икки ярим минг йиллик тарихида ўчмас из қолдирган жаҳонгирлар билан ёнма-ён кўрсатилади ва Соҳибқироннинг ўз салафларидан афзал жиҳатлари очилади. Шеърий драмада эса, икки отаўғил Умаршайхнинг руҳий ҳолати муайян рамзий моҳият касб этади. «Хаттот» қиссасида эса Қуръони Каримдан аввалига жаҳондаги энг мўъжаз нусха, сўнгра Соҳибқирон топшириғига биноан жаҳондаги энг катта нусха кўчирган бир хаттотнинг инсоний ва ижодий қисматида буюк ҳукмдорнинг ўрни таъсирчан қаламга олинади.

БУРЧ ВА ТАЛАБЧАНЛИК

туркий ҳукмдор — Амир Темур билан Йилдирим Боязид ўртасидаги тарихий ихтилофларни кўрсатиш орқали Соҳибқироннинг жаҳон халқлари, жумладан, туркий халқлар тарихидаги ўрни диққат марказига қўйилади. Айниқса, Амир Темурнинг Аҳмад Яссавий — Хожаи Хизр билан хаёлий суҳбати орқали салмоқли фалсафий умумлашмалар чиқарилади. Бу икки асарнинг бадиий савияси ўз муаллифларининг ижодий имкониятлари даражасида, албатта.

Кейинги йиллари китобхонда бир қадар қаноат пайдо қилган асарлар Муҳаммад Алининг «Сарбадорлар», «Жаҳонгир Мирзо», «Умаршайх Мирзо» романлари билан шаҳрисабзлик бошловчи ёзувчи Иброҳим Муҳаммаднинг «Хаттот» қиссаси бўлди. Хусусан, «Улуғ салтанат» туркумидаги икки романда ота-ўғил муносабатлари, дейлик, «Падаркуш», «Ўткан кунлар», «Улуғбек хазинаси» асарларига нисбатан янгичароқ талқинларда акс эттирилгани билан эътиборни тортади. Айниқса, иккинчи китобда фақат ота-ўғил эмас, балки худо берган ўғил билан тутинган ўғил ўртасидаги муносабатлар ҳам анчагина таъсирчан қаламга олинади. Асарнинг ўзига хос хотимаси — нонкўр Тўхтамишдан умидлари пучга чиққан отанинг қасосини олишга отланган Ўз замондоши, шоирлар шоҳи Ҳофиз Шерозийни муносиб қадрлаган Соҳибқироннинг руҳоний-авлиё, буюк Акбарга муносиб бобокалони кабир экани диққат қилган ўқувчига асар замиридан англашилиб туради.

Кейинги йиллари Соҳибқирон бобомиз ҳақида яна анчагина насрий асарлар яратилди. Масалан, Ғулом Каримнинг «Соҳибқирон ва аллома» драматик қиссаси билан Тўлқин Ҳайитнинг «Вафо маликаси(Турон тунлари)» романи. Бу икки асарда айрим эътиборга молик жиҳатлар бўлса-да, умуман олганда, уларда Амир Темурга хос фавқулодда шиддат-шижоат, мутафаккирона дунёқараш ўз ифодасини топган, дейиш қийин. Чунончи, ҳар икки асарда шиддатли қаламнинг шиддатли тасвири, бадиий ифода, теран таҳлиллар эмас, оддийгина воқеанавислик, баёнчилик, кўпчиликка маълум тарихий ҳодисаларни зерикарли шаклларда айтиб бериш — ровийлик устун. Бу ҳол, айниқса, қаламкаш Хайриддин Бегматнинг «Темур» трилогиясининг биринчи китоби сифатида нашр этилган «Туркистон амири» асарида яққол кўринади. Лотин имлосида одамнинг ҳаваси келадиган гўзал муқова, оппоқ қоғоз, салмоқли ҳажмда нашр этилган ва муқовасида жўнгина қилиб «Темур» деб аталган бу йирик асарда буюк шахс ҳаётидаги майда тафсилотлар ва кундалик воқеалар сараланмасдан, муайян мақсадга йўналтирилмасдан натуралистик тарзда баён этилаверади. «Довруғи оламга кетган Темур ҳаётини мендек ҳаваскор ёзувчи чизиб беришга уриниб, буни катта-катта адиблар эътироф этганларидан сўнг ўз ниятинг ижобатини кўриб, юрак-бағринг энтикиб кетар экан», дейди муаллиф «Тарихни тилга киритган муаллим» номли суҳбатида. Шу жумланинг ўзиёқ муаллиф дунёқараши ва асар савияси хусусида «мана мен» деб айтиб турибди. Бундай ҳаваскорлик даражасидаги машқни қайси «катта-катта адиблар эътироф этгани»ни билмадим, лекин мен буни жиддий мавзуга масъулиятсизлик билан ёндашишдан бошқа нарса эмас, деб ўйлайман. Барчамиз тарихий мавзу масъулиятини теран ҳис қилишга ва масалага ўта талабчанлик билан жиддий ёндашишга бурчлимиз.

Р.ОТАЕВ

Ҳикоя

Омон МУХТОР

ИККИ КИШИ

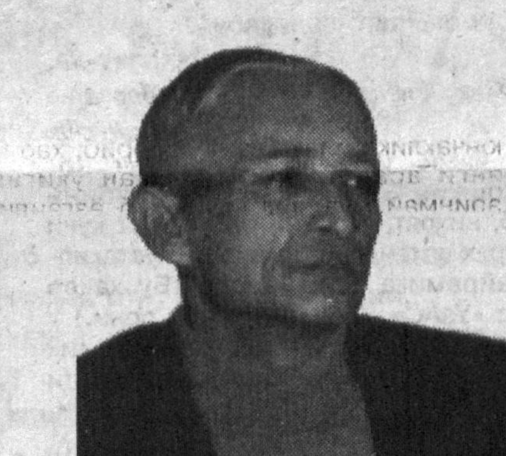

Бу касалхона обрўли.

Бошқа касалхоналарда аксар тўрт киши, баъзан беш ёки олти киши палатага жойланадиган бўлса, бу ерда хоналар асосан, икки кишилик. Бир кишилик хоналар ҳам бор. Лекин уларда ётиш учун шунга муносиб даражада бўлиш ёки оз-моз ҳаракат қилиш керак.

Кўп йил турли мансабаларда ишлаб, чарчаб қолган Абдулаҳад (Абдул Аҳад) ота ўз хизматларини пеш қилишни истамас, биров билан ҳақ талашишга ҳам унинг тоқати йўқ эди. Икки кишилик хонага ётқизишганига кўниб кетаверар, ҳатто икки киши бўлгани яхши, зерикмайсан, деб доим ўзини овутарди. Касалхонага эса йилида бир ёки икки бор ётиб чиқарди.

Бу гал ҳам у одатдаги тартибда жойлашди, иккинчи ўрин бўш эди. Кеч куз пайти, касал кам эканми, сурункасига уч кун ҳеч кимни ётқизишмади.

Абдулаҳад ота “шерик”сиз кириб-чиқиб юришга ўргана бошлаган (Худо кечирсин, инсоннинг ожизлиги-да, бундан бир оз мамнуният ва ғурур сеза бошлаган) эди, тўртинчи куни...

Кун ҳам эмас, тун-алламаҳалда хона эшиги тарақлаб очилиб, чироқ ёқилиб, ҳаким ва ҳамширалар аравачада қандайдир беморни олиб келишди.

Нима бўлаётганини билгач, ўзининг уйқудан қолмаслиги-ю, бошқаларга халал бермаслик учун Абдулаҳад ота яхшироқ ўраниб, девор томон бурилиб ётди. Ниҳоят, ғовур-ғувур тинди. Чироқ ўчди. Шерик келганидан оғриниши ёки суюниши кераклиги ҳозир унга номаълум эди.

Эрталаб уйқудан турганида, янги бемор ҳали ухлаб ётарди. Бу ким, қанақа одам экан, деган савол, табиий, унинг хаёлидан кечди.

Аммо безовта қилмасликни ўйлаб, шовқинсиз ювиниб-кийинди. Кейин, боғ-ҳовлига чиқиб кетди. Очиқ ҳавода бир соатдан кўпроқ айланиб, нонушта қилгани ошхонага кирди.

Касалхонада ҳар бир палата эшигига келган беморнинг биринчи кунданоқ исми-шарифи ёзиб қўйиларди.

Нонушта қилиб бўлиб, у хона эшиги олдига келганида “А.Солиев” деган ёзув ёнида “Ш.Маҳрамов” деган янги ёзувни кўрди.

Бирдан ғалати ҳолатга тушди.

“Наҳотки, бу Ширин Маҳрамов бўлса?..”

Шошиб ичкари кирди.

Янги бемор бошини чойшабга ўраб, ҳамон ётар эди.

Тумбадан тоза сочиқни олиб, муолажадан ўтгани чиқиб кетди. Ярим кун ўзи муолажа билан банд, хаёли Маҳрамовда эди.

Улар иккиси бири-бирига алоқадор икки идорани бошқаришарди. Маҳрамовнинг яхши хислатлари бор. У ишнинг кўзини билар, тўғри ишлаб, хизматчиларни тўғри ишлата оларди. Қўли остидагиларга ҳар томонлама ёрдам берарди. Уларни шахсан сўкса, сўкарди, биров камситиб-топташига йўл бермасди. Бироқ унинг ёмон одати ҳам бор. Тенг даражадаги кишилар даврасида ўзини ҳаммадан юқори тутар, кимдир ғururланса, ғаши келар эди. Хунук жойи, кейин минг хил йўл топиб, ўша кишининг асабини ўйнатар, бундан аллақечук роҳатланарди ҳам. Масалан, Солиевга аввалдан шундай ўчакишиб, идоралараро “хатбозлик”да Солиевнинг исмини ҳар гал бирдек Абдулаҳад (Абдул Аҳад) эмас, Абдуллаҳат (Абдул лаҳат) деб ёзишга тушган эди. Юзма-юз келганда фақат бир марта шу ҳақда гап чиқди. Маҳрамов гўё хатга имзо чекмайдигандек, қизлар хато қилгандир, деб қўйди. Лекин икковлари ҳам ишдан кетгунларигача ўшандай хат ёздириб юрди.

Ж.МИРЗО чизган сурат.

Албатта, Абдулаҳад ота вақтида озор чекканига қарамай, Ширин Маҳрамов билан (агар “шерик” у бўлса!) бир хонада туришга норозилик билдирмоқчи эмасди. Эски гапни эслаб, ҳозир ортиқча бўғилаётган ҳам эмасди. У бошқа нарсани ўйлаётган эди.

Энг аввал, ҳол сўрайди. Шундан сўнг, биродар, халқда “ўтди умрим, во-дариғ” дейишади, иккимизга ҳам нари томон кўриниб қолди, бу дунёнинг ғалвасини у дунёга олиб бормаган дуруст, келинг, мен сизни кечирдим, сиз ҳам ўтганни унутинг, бошқалар олдида беш-ўн кун яхши шерик бўлиб турайлик, мазмунида босиқ сўзлашади. Абдулаҳад ота ҳар ҳолда, шундай қилмоқчи эди.

Муолажани тугатиб, қайтиб палатага келса, янги бемор йўқ. Дори олиб кирган ҳамширадан беихтиёр сўради:

— Бу бизнинг шерик қаёкда экан?

— Оғир тортиб қолдилар. Реанимация! — деди ҳамшира.

Абдулаҳад ота роппа-рост уч кун (энди “шерик”сиз эканлиги ҳам татимай) ундан бир хабар олсаммикан, деб ўйлаб, нотинчланди. Бир неча бора, боғ-ҳовлини айланаётиб, “Реанимация бўлими” томон йўналган ҳам бўлди. Аммо Маҳрамов бадгумонлик қилиб, ҳа, менинг ўлган-ўлмаганимни текширгани кирдингизми, деб юборса-чи?! Бунақа “наштар”ни энди Абдулаҳад ота кўтарадиган ёшда эмас! Ўзини ночор-ноилож қолгандек сезиб, азоблангандан-азобланди.

Уч кундан кейин...

Яна тун-алламаҳалда Маҳрамовни аравачада олиб келишди. “Реанимация бўлими”дан палатага ўтказишган эди.

Яна эрталаб Абдулаҳад ота бемор билан юзлашолмади. Яна у муолажани тугатиб хонага келганида, Маҳрамов йўқ эди. Бу гал чойнак-пиёла, дегандек хонада Маҳрамовга тегишли бирон нарса ҳам йўқ эди.

Топ-тоза янги ўрин тўшалган эди.

Ҳамшира дори олиб кирди.

— Эй дунё шу экан! — деди хўрсиниб, ёши йигирмага бориб-бормаган қиз аллақачон дунёнинг тагига етган оҳангда.

Абдулаҳад ота гангиб туриб қолди.

— Исми нима эди?

— Маҳрамовними? Шавкатми? Шуҳратми?

— Ширин эмасми?

— Эсимда йўқ. Хоҳласангиз, ҳали ҳужжати ётибди, кўриб беришим мумкин.

Абдулаҳад ота ўйланиб қолиб бош чайқади:

— Шарт эмас!

Икром ОТАМУРОД

Тўкилади ойдан бўлаклар...

Ҳеч не ўтгани йўқ орадан, инон,
Ҳадеганда имкон топилмас фақат.
Қадамларим етдирмайин сен томон
Кетаётган йўлга термулар тоқат.

Билмайман, сен, ахир, ўйлайсан не деб,
Хаёлингга нелар келар, билмайман.
Мен имконнинг авра-астарин титиб,
Қийнайман ўзимни, қийнайман.

Жонимни ёндириш пайида сўзғиб,
Гила, гузоралар чўкар дилимга.
Шафқатсиз шамоллар райида тўзғиб,
Маъсума баргларнинг бағри тилинган.

Ўзимдан ортмасман, гап шу, аслида,
Кенглум чокларини йўрлар боғичлар.
Тўрт қаватли уйнинг пастида
Сочилиб ётади соғинчлар.

Ҳеч не ўтгани йўқ орадан, инон,
Ҳадеганда имкон топилмас фақат.
Қадамларим етдирмайин сен томон.
Кетаётган йўлга термулар тоқат.

* * *

Кўпкари — томоша мароқли,
Кўпкари — қурб синовидир, боз.
Тақимига босиб улоқни
Сас беради:
«Ҳуйт!» деб чавандоз.

Ўмров кериб,
Силкиниб тўриқ
Тўдадан чиқади узилиб.
Терга ботиб,
Сўлиғи қуриб,
Чопишади отлар тизилиб.

Тўриқ то борҳо илгарилар
Ҳимо бериб қабталдаги от.
Қабталдаги от куч бўлиб,
Тирғалилар —
Дуч келганга кўндаланг бот-бот.

Ер тўполон тусга киради,
Тўполон тус олади само.
Чавандозлар саваб уради
Алам билан отларини, оҳ!

Кесиб-кесиб ўтади сағрин,
Қон-қон қилиб қамчининг зарби.
Куйдиради тулпорлар бағрин
Еткизмаган тўриқнинг дарди.

Тўриқ чопар:
Ҳансираб,
Толиб,
Бор кучини йиғиб сўнг карра.
Қаватида тафтини олиб
Мадад елар...
Ниҳоят...
Марра...

Тўриқни қуршади —
Бағрига олди,

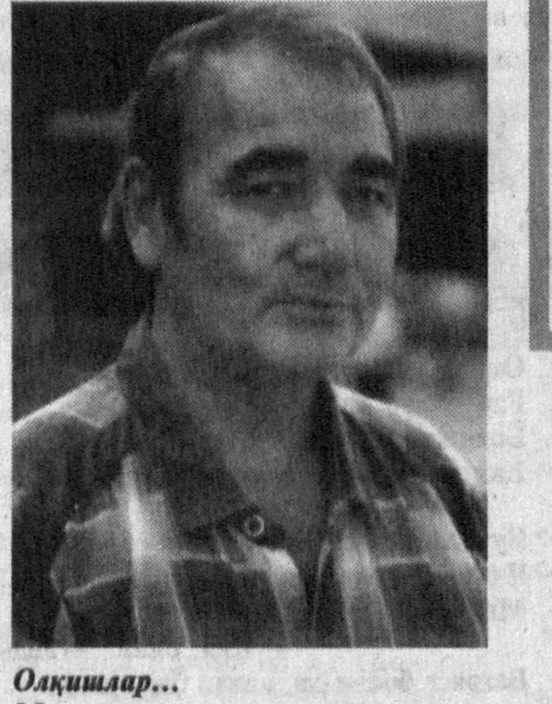

Олқишлар...
Мақтовлар...
Воажаб...
Наҳот?!.
Қабталдаги от би-ир-р четда қолди,
Қолди би-ир-р четда қабталдаги от...
Қолди-и би-ир-р четда
қабтал-лдаги от...

* * *

Туннинг занг бойлаган сукутин бузиб,
Шовуллайди шовур олиб тераклар.
Осмонда юлдузлар кетади тўзиб,
Тўкилади ойдан бўлаклар.

Нохос, бошланади ёмғир қуйилиб,
Шамол нула тортар мисоли жондор.
Тун ноилож, ночор, бағри ўйилиб,
Ҳилвираб, шилвираб излайди ёндор.

Тун — мункиллаган чол.
Йўллар лой, халқоб,
Усти очиқ уйи ивир, заҳали.
Ёмғир, шамол тинмас.
Тун чидар долқаб.
Не қилсин? Тонггача узоқдир ҳали...

Туннинг занг бойлаган сукутин бузиб,
Шовуллайди шовур олиб тераклар.
Осмонда юлдузлар кетади тўзиб,
Тўкилади ойдан бўлаклар...

* * *

Ўчираман азиз рақамни шартта,
Йиртиб ташлайман эъзозли вароқни.
Кенглумга ботиб бораётган дардда
Заҳрини сезаман япроқни.

Сенинг ёлғонингга аччиқма-аччиқ
Нигоҳин қадайди ажабтовур ҳол.
Бўй тортиб боради. Қийнайди очиқ —
Лойиқ жавоб тополмаган савол.

Ўйлайман. Фикримда айланар ногоҳ —
Сен қанча яқину сен қанча йироқ?
Юрагимни эзиб йиғлар, бегуноҳ
Ўчирилган рақам, йиртилган варақ...

* * *

Йиллар ортда қолиб боради секин,
Гоҳида задали, гоҳида бекин,
Бир маъни топиб ё топмайин, лекин,
Сездириб-сездирмай ўтади умрим.

Жонини жабборга бериб, аямай,
Ўзганинг ғамин еб, ўзга қарамай,
Хайрихоҳ дилини сарф қилиб, ҳай-ҳай,
Жим-жимида дардин ютади умрим.

Сув ичган дарёси чўл бўлиб, охир,
Ростлари ёлғонга қул бўлиб, охир,
Кенглунинг олови кул бўлиб, охир,
Хўрсиниб-хўрсиниб кетади умрим.

Дунёнинг туриши, турмуши фириб:
Номардни ўстирар, мардга тоб бериб,
Бир кун манзилига муроди қуриб,
Одимлари толиб етади умрим.

Кўксида армонлар тахланиб қат-қат,
Суянчи тоқатдир, таянчи тоқат,
Бир сиқим тупроққа дўниб оқибат,
Билдириб-билдирмай битади умрим.

Йиллар ортда қолиб боради секин,
Гоҳида задали, гоҳида бекин,
Бир маъни топиб ё топмайин, лекин,
Сездириб-сездирмай ўтади умрим.

* * *

Саболар хуш елиб, бошланади кун,
Саболар хуш елиб, бахш айлар сабот.
Мен сенинг измингда кетаяпман кун,
Мен сенинг измингда кетаяпман ҳаёт.

Лаҳзалар қувончу ғамларга тўлғун,
Лаҳзалар қувончу ғамларга, ки, ёт.
Мен сенинг измингда кетаяпман кун,
Мен сенинг измингда кетаяпман ҳаёт.

Йўллар умидларни ўстирар дуркун,
Йўллар умидларни сўлдирар бот-бот.
Мен сенинг измингда кетаяпман кун,
Мен сенинг измингда кетаяпман ҳаёт.

Хотирлар кенглумга чўкади дилхун,
Хотирлар кенглумга тўкади бир тот.
Мен сенинг измингда кетаяпман кун,
Мен сенинг измингда кетаяпман ҳаёт.

Саболар хуш елиб, бошланади кун,
Саболар хуш елиб, бахш этар сабот.
Мен сенинг измингда кетаяпман кун,
Мен сенинг измингда кетаяпман ҳаёт.

РАНГИН МИСРАЛАР

Олим Девона ва Насриддин

Исмат САНАЕВ

Мирзо Олим Девона мирохўр XIX асрнинг иккинчи ярмида яшаб, Зарафшон водийсида баракали ижод қилган забардаст шоирлардан биридир. Кўпйиллик изланишлар давомида шоир қаламига мансуб бир маснавий ва қасидани топишга мушарраф бўлдик. Форс тилида ёзилган маснавий 26 байтдан иборат бўлиб, «Маснавии Мирзо Олимжон мирохўр Шаҳрисабзий ба номи Насриддинхон валади Худоёр хони Хўқанди латиф. Мутахаллис ба Девона» деб номланган.

Хўш, Бухоро амирлигида мирохўр бўлган Олим Девонани Қўқон хони Худоёрнинг ўғли Насриддинхон номига маснавий ёзиб, мурожаат қилишга нима даъват этган?

Маълумки, XIX асрнинг биринчи ярмида Фарғона адабиётида муҳим ўзгаришлар юз беради. Қўқон адабий кучлар тўпланган маданий марказга айланади. Бу даврда Саййид Муҳаммад Умархон — Амирийнинг ҳукмронлиги мазкур марказнинг юксалишига асос бўлган. XIX асрда Зарафшон водийси ва Қўқон адабий муҳити ўртасидаги муносабатлар бирмунча шаклланган. Шоирлар бир-бирларидан таъсирланиб ижод қилишган.

Маърифат ҳомийси бўлмиш Қўқон хони Худоёрхон ўзи ҳам шеърлар ёзган, илму ижод аҳлига ҳомийлик қилган. Ўз фарзандлари, хусусан, Насриддинбек ва Фансуруллобекнинг назмда ҳам, насрда ҳам камол топиши учун кенг имкониятлар яратиб берган.

Икки марта тахтдан жудо бўлган Худоёрхон олти йил Бухорода яшайди. Амир Музаффар ҳомийлигида учинчи бор тахтни эгаллагач, валиаҳд тўнғич ўғли Насриддинбекни 15 ёшида Андижон вилоятига ҳоким этиб тайинлайди. У дастлаб исфаралик шоир Мир Худоёрдан сабоқ олади, кейин отасининг кўрсатмасига асосан машҳур шоир Ҳожи Муҳиддин Муҳаммад Ризо охунд ўғли Муҳйидан таълим олади. Насриддинбек Шаҳзода тахаллуси билан ғазаллар битган.

Насриддинбек ўзининг ўн йиллик ҳокимлиги даврида кўп хайрли ишлар қилган: Андижонда муҳташам мадраса ҳамда жоме масжиди бунёд этган, қурилиш ва ободонлаштириш ишларига алоҳида эътибор берган.

Маснавий Насриддинхон фаолияти энг авжига чиққан даврда ёзилган. Олим Девона шаҳзода Насриддинхонни улуғлайди. Маснавий ёзилишининг сабабини ҳам сатрлар бағрига сингдириб юборади.

Насриддинхонга нисбатан ҳурмат-эътиқоди баланд бўлган шоир унинг хизматида бўлишни жуда-жуда истайди. Гарчи масофа олис бўлса ҳам хизматга шай. Ўйлаб-ўйлаб қатъий қарорга келган шоир ҳурмат рамзи сифатида қасида битганлигини қуйидагича баён қилган:

Рангин қасида бағишлаб бу гал,
Янги санъатни қўлладим гўзал.
Ҳали ҳеч шоир қилмаган буни,
Сенинг номингга бахш эттим уни.
Қилгандир биров, менда асос йўқ,
Илк гул узган фақирман, кўнгил тўқ.

Қасида — қадимий жанр. Ҳукмдорларга, улуғларга атаб қасида битиш аждодларимиздан қолган анъана.

Худоёрхон тахтни ташлаб Хўжандга кетгач, отаси ўрнини эгаллаган валиаҳд шаҳзода Насриддинбек Қўқон хонлигида уч ой ҳукмфармолик қилади. Муаррих Мирзоолим Мушриф таъбири билан айтганда, «бир неча кўтаҳандиша, нокас, беномуслар жам бўлуб, Насриддинхонга ва хазинаға қасд қилиб» уюштирган фитна туфайли енгилган Насриддинбек Маҳрам қалъасига қочиб жон сақлашга мажбур бўлади.

Янги санъатни қўллаб қасида битган Олим Девона ўзидан олдин бирор шоир ана шу нафис санъат — тақсимни қўллаб Саййид Муҳаммад Насриддинхонга асар бағишлаганидан бехабарлигини — асоси йўқлигини айтади.

Тақсим — шеъриятда қадимдан қўлланган нозик ва мураккаб санъат. Атоуллоҳ Маҳмуд Ҳусайний бадиъ илмига бағишланган «Бадойиъ ус-санойиъ» асарида изоҳлаганидек: «Тақсим улдурким, бир нечани, хоҳ икки бўлсун, хоҳ ортиқ, зикр этарлар, андин сўнг ул бир нечанинг ҳар бирига анинг учун қайд қилмоқни исталган бир нимани аниқлов йўли билан қўшурлар ва нисбат берурлар».

Ўз фикрига ойдинлик киритиш мақсадида Ҳусайний яна шундай ёзган: «Рашид-и Ватвот дептурким, бу санъат андоқ бўлурким, шоир икки ёки андин ортиқ нимани байтта бўлакларға ажратур ва бўлакларнинг тартибин бир қоидага риоя қилур. Форс шуароси аслида тақсим санъатин андоқ қилурларким, қасида охириға қадар бу санъат сақланур».

Шеърий санъатлардан яна бири тақсими жамдир. Бу хусусда Ҳусайний ёзади: «Жамъ маъа-тақсим улдуркким, бир нечани бир ҳукмда жамъ қилурлар; андин сўнг ул бир нечани тақсим қилурлар, яъни ул бир нечанинг ҳар бириға муайян бир нимани нисбат берурлар».

Мумтоз адабиётимизнинг Навоий, Атоий, Бобур, Огаҳий сингари буюк намояндалари тақсим санъатини қўллаб, умри боқий асарлар яратганлар.

Олим Девона ўзи қўллаган нафис санъат — тақсимни қуйидаги тарзда ифодалаган:

Ким дониш бўлса, тушунар албат,
Тўрт мисрадин таркиб топган ҳар хат.
Ул тўрт бўлакнинг ҳар бирин тақсим —
Қилгин, деб ақл беради таълим:
Иккинчи байтни тенг тўртга бўлсин,
Биринчи байтдин қўшилиб тўлсин.
Ҳар хатдин яна янги хат бўлар,
Аввалу охир ҳам васат бўлар.

Мураккаб ишга қўлга урган Олим Девона илми бадиъ, илми аруз, илми қофия қоидаларига тўлиқ амал қилган. Тимсол яратишда шоир, салафлари сингари, бир байтнинг икки мисрасида тақсим санъатини қўлламаган. Шоирнинг ўзи таъкидлаганидек, тўрт мисрадан таркиб топган икки байтни хат деб атаган. Ана шу хат воситасида тақсим санъатига асосланиб қасида битган.

Хатнинг биринчи байтида тенг тўрт бўлакда фикр айтилган ва иккинчи байтнинг тенг тўрт бўлагида муайян белгиларга таянган ҳолда аниқлов йўли билан нисбат берилган. Биринчи байтда тилга олинган белгилар иккинчи байтда ўз хусусиятлари белгисига кўра тақсимланган. Мисралардаги бўлаклардан бирортаси ҳам эътибордан четда қолмаган. Шоир шеърият қоидаларига риоя этган ҳолда 8 банд(хат)дан иборат қасида охирига қадар тақсим санъатини қўллаб ўз мақсадига эришган.

Аммо шоир бу билан чекланиб қолмаган. Мумтоз бадииятнинг кенг имкониятга эга эканлигидан фойдаланиб унинг ўзига хос қудрати ва малоҳатини маҳорат билан намойиш этган. Ҳар хат таркибидаги икки байтни тенг тўртга бўлган. Иккинчи байтнинг биринчи мисрасидаги биринчи бўлакка биринчи байтнинг биринчи мисрасидаги биринчи бўлакни; иккинчи байтнинг биринчи мисрасидаги иккинчи бўлакка биринчи байтнинг биринчи мисрасидаги иккинчи бўлакни; иккинчи байтнинг иккинчи мисрасидаги биринчи бўлакка биринчи байтнинг иккинчи мисрасидаги биринчи бўлакни; иккинчи бўлакнинг иккинчи мисрасидаги иккинчи бўлакка биринчи байтнинг иккинчи мисрасидаги иккинчи бўлакни қўшишни тавсия этган.

Шоирнинг муваффақияти шундаки, у тақсим санъатига асосланиб яратилган 8 банд(хат)дан иборат гўзал қасида бағрида яна 8 банд(хат)дан иборат янги қасида бунёд бўлиб ўз малоҳатини кўз-кўз қилиб кишига хуш кайфият бағишлайди.

Олим Девона қаламига мансуб нафис тақсим санъатининг кенг имкониятлари юксак истеъдод билан намойиш этилган қасида матбуотда илк бор эълон қилинаётганлиги боис ундан кашф этилган қасидани ҳам таржима қилиб тўлиқ ҳолда берилишини жоиз деб билдик.

Олим ДЕВОНА

ҚАСИДА (1)

I

Меҳри шодликни ёр айлар, бахшиш—дурлар нисор айлар,
Дониш фаҳмин бисёр айлар, қилур жаҳонни ободон.
Бири поклик истовчи зот; иккинчи — соҳибсаховат;
Учи табъи хирад авлод; тўртинчи — зўр адлу эҳсон.

II

Амал ул илмга қувват, шариат — исломга зийнат,
Халқда кўп инсоф, мурувват; бўри оҳун қилур меҳмон:
Бири донишга хос аҳвол; иккинчи — мақтовга мос ҳол;
Учинчи — қуввати иқбол; тўртинчи — қудрати фармон.

Тадқиқот, ахборот

III

Қўзғолса гар мисли яшин, олур рақибларин бошин,
Бузиб саф, тўкар ёв ёшин; тешар кўкракни минг чандон.
Бири ул оти сабохез; иккинчи — шамшири хунрез;
Учи — найзаи синонтез; тўртинчи — новаки паррон.

IV

Ул ибн Синодин афзун, дегил, Афлотундин устун,
Искандарга сўзлар қонун; очар тугун, қилса Луқмон.
Бириси илму шарафнок; иккинчи — аҳкоми идрок;
Учинчи — тадбири даррок; тўртинчи — ҳикмати ирфон.

V

Хирож олур Ҳиндистондин, бож ундирур ул хоқондин,
Дил олур шоҳи жаҳондин, мустаҳкамлар шаръи аркон.
Бири аъмоли огоҳи; иккинчи — олий даргоҳи;
Учинчи — сўзлари гоҳи; тўртинчи — ҳужжати бурҳон.

VI

Кушод қилғай ҳар мушкулни; зоҳир айлар ҳақ, ботилни,
Ғамин қувар ҳар кўнгилни, ранждин халос этгай ҳар он.
Бири ул фазлу камоли; иккинчи — ҳукми жалоли;
Учинчи — лутфу мақоли; тўртинчиси — шукри Яздон.

VII

Ҳомий бўлгай шариатқа, ривож, равнақ тариқатқа,
Завол топқай ҳар бидъатқа, сўндирғай оташи исён.
Бири ул илм амалдори; иккинчи — тамкин, атвори;
Учи тасдиқи гуфтори; тўртинчи — исмати домон.

VIII

Равшанлашур чароғи дин, халққа ул зуҳд бўлур ойин,
Сайид шаҳзода Насриддин — амири кишвари Турон.
Бири тақвою тоатдин; иккинчи — мўл саодатдин;
Учи исми сиёдатдин; тўртинчи — сояи Яздон.

IX

Ожизлик қилди Девона, уй — бош чиқмас бир ғамхона,
Пўстиндин бўлди бегона, қиш пайти қилди саргардон.
Бири танда ўттиз захм; иккинчи — совуқ, бераҳм;
Учи йўқлик — сўнгсиз захм; тўртинчи — нафси нофармон.

ҚАСИДА (2)

I

Бири — поклик истовчи зот, меҳри шодликни ёр айлар,
Иккинчи — соҳибсаховат, бахшиш — дурлар нисор айлар.
Учи — табъи хирад авлод, дониш фаҳмин бисёр айлар,
Тўртинчи — зўр адлу эҳсон қилур жаҳонни ободон.

II

Бири донишга хос аҳвол: амал ул илмга қувват.
Иккинчи — мақтовга хос ҳол: шариат исломга зийнат.
Учинчи қуввати иқбол — халқда кўп инсоф-мурувват,
Тўртинчи — қудрати фармон: бўри оҳун қилур меҳмон.

III

Бири ул оти сабохез — қўзғолса гар мисли яшин,
Иккинчи — шамшири хунрез; олур рақибларин бошин.
Учи найзаи синонтез бузиб саф, тўкар ёв ёшин,
Тўртинчи — новаки паррон, тешар кўкракни минг чандон.

IV

Бириси илму шарафнок, ул Ибн Синодин афзун,
Иккинчи аҳкоми идрок, дегил, Афлотундин устун.
Учинчи — тадбири даррок, Искандарга сўзлар қонун,
Тўртинчи — ҳикмати ирфон, очар тугун, қилса Луқмон.

V

Бири аъмоли огоҳи хирож олур Ҳиндистондин,
Иккинчи — олий даргоҳи бож ундирур ул хоқондин.
Учинчи — сўзлари гоҳи дил олур шоҳи жаҳондин,
Тўртинчи ҳужжати бурҳон мустаҳкамлар шаръи аркон.

VI

Бири ул фазлу камоли кушод қилғай ҳар мушкулни;
Иккинчи — ҳукми жалоли, зоҳир айлар ҳақ, ботилни;
Учинчи — лутфу мақоли ғамин қувар ҳар кўнгилни;
Тўртинчиси — шукри Яздон ранждин халос этгай ҳар он.

VII

Бири ул илм амалдори ҳомий бўлғай шариатқа,
Иккинчи — тамкин, атвори ривож, равнақ тариқатқа.
Учи тасдиқи гуфтори завол топқай ҳар бидъатқа,
Тўртинчи — исмати домон сўндирғай оташи исён.

VIII

Бири тақвою тоатдин равшанланур чироғи дин,
Иккинчи — мўл саодатдин халққа ул зуҳд бўлур ойин.
Учи исми сиёдатдин Сайид шаҳзода Насриддин,
Тўртинчи, сояи Яздон — амири кишвари Турон.

IX

Бири танда ўттиз захм, ожизлик қилди Девона,
Иккинчи — совуқ, бераҳм, уй — бош чиқмас бир ғамхона,
Учи йўқлик — сўнгсиз захм, пўстиндин бўлди бегона,
Тўртинчи — нафси нофармон қиш пайти қилди саргардон.

Ёднома

ВАТАН СОҒИНЧИ...

Саудия Арабистонидан изтиробли хабар келди: ватандошимиз, киндик қони Андижонда тўкилган шоир Комил Абдулло Андижоний — Тошқин Тоиф шаҳрида вафот қилибди.

Комил Абдулло Тошқин 1928 йили Андижоннинг собиқ «Чуқур масжид» маҳалласида майда савдогар-дўкондор оиласида дунёга келган. Оталари Абдуллажон ака савдо ишлари билан Кошғарга қатнаб турар эди. Советларнинг машъум қулоқлаштириш сиёсати туфайли кўпгина мулкдорлар қатори Абдуллажон ҳам ушбу сиёсатга норозилик маъносида ватанни ташлаб чиқиб кетишга мажбур бўлди — 1932 йили 4-5 яшар ўғли Комилжон билан яширинча Кошғарга ўтиб кетди...

Университетнинг биринчи курсини битирган ёш Комилжон ота-онаси ва бошқа ҳамшаҳарлари билан 1947 йили янгигина ташкил топган Покистонга кўчиб ўтди. Аммо бу ерлар ҳам ўша йиллари сиёсий жиҳатдан нотинч эди. Улар Равалпинди шаҳрида вақтинча истиқомат қилиб, Саудия Арабистонига кетдилар. Дарбадарлик, саргардонлик билан ўтган бир неча йилдан сўнг Тоиф шаҳрида муқим ўрнашиб қолдилар. Комилжон бу ерда тиш техниги мутахассислигини эгаллаб, умрбод шу касб билан шуғулланди.

Комилжон болалигидан Навоий, Фузулий, Саъдий, Ҳофизларни кўп ўқиган ва мактаб ёшиданоқ Фурқат, Муқимий, Завқийга эргашиб (аввалига уйғур тилида) ғазаллар ёза бошлаган. Ғазалларидан намуналар Урумчининг маҳаллий матбуотида босилган ҳам. Маккада истиқомат қилувчи яна бир ватандошимиз Сафохон Марғилоний ва Мўминжон Андижонийнинг айтишларича(улар Кошғарда бирга эдилар), Комилжон ғазалларидан таъсирланишиб унга «Тошқин» тахаллусини таклиф этишган.

Тошқин ғазалларида айрилиқ дарди, Ватан фироқи уфуриб туради. У Фузулийнинг «Ўландан сўр» радифли ғазалига назира қилиб ёзади:

Ватан қадрини биздек бeватан
афкор ўландан сўр,
Азоби ғурбат ичра жонидин
безор ўландан сўр.

Бузиб ўз ошёнин, ёндириб
нори жаҳолат-ла,
Бизингдек дарбадар, ҳар жойга борса —
хор ўландан сўр.

Ватанимиз истиқлолга эришгач, Комил Тошқин 59 йил ҳижрон азобини тортиб, ниҳоят, 1991 йил 25 август куни бир гуруҳ ватандошлар билан мустақиллик байрамига етиб келди. (Бу ҳақда қаранг: «ЎзАС», 1991, 21 ноябр сони.) У Андижондаги ўзи туғилиб, беш йиллик гўдаклиги ўтган ҳовлисида кўз ёши тўкиб ушбу матлаъ билан бошланадиган ғазалини ёзди:

Кўрмак, эй юртим сени душвор
ўлурму мунча ҳам,
Талпиниб дардлик юраклар зор
ўлурму мунча ҳам.

Чашми муштоқим ҳамиша
ёш тўкиб ҳажринг аро,
Жисм ила жоним яна бемор
ўлурму мунча ҳам...

Камина муаррих бўлганим сабаб муҳожирот тарихини яратиш мақсадида 1994—1997 йиллари Саудия Арабистонига бир неча марта бориб, Комил Тошқин билан дўстлашиб кетдик. Ҳар сафар борганимда Тоифдан Маккага дарҳол етиб келар ва кўп шаҳарларда бирга бўлиб ватандошлар билан учрашувлар ташкил қилиб берарди. Шоирнинг ғазаллар тўпламини араб имлосидан ағдариб Тошкентда чоп эттирдик. (Қаранг: Тошқин — Комил Абдулло, Ватан ишқида. Нашрга тайёрловчи ва сўзбоши муаллифи Сайфиддин Жалилов, «Ёзувчи», 1997.)

Шоир Ватанга бир неча бор келди. Ҳар гал Тошкентда ҳам бўлиб айрим қаламкашлар билан учрашиб кетарди. У сўнгги марта 2002 йили келди, бироқ соғлиғи туфайли деярли Андижондан чиқмади.

1997 йили уч ой муддатга Саудия Арабистонига борганимда Комилжон Тошқин каминани Жидда аэропортида кузатаётиб:

— Сайфиддин домла, ушбу тўртликни менинг ёдим учун сақлаб юринг, асли туркчада ёзилган эди, — деб жилмайди-да, қўлимга букланган қоғоз тутқазди. Самолётга ўтириб букланган қоғозни очсам, ушбу тўртлик битилган экан:

Ғурбатда агар етса ўлим гул баданимга,
Қабримни қазиб нашими солса кафанимга,
Тобутими юксак ера бир лаҳза қўйинглар,
Шояд йетишур бўйи Ватан у жасадимга.

Тўртликни ўқидим-у, беихтиёр кўзимга ёш келди. Бундан кейинги учрашганларимизда шеър муаллифи ким, деб сўрашга ҳеч ботинолмадим. Ишончим комилки, буни Тошқиннинг ўзи ёзган-у, аммо камтарлик қилиб айтмаган.

Шундай шоирнинг ғурбатда ғариб бўлиб жон таслим этиш олдидан фарзандларига тобутини бир лаҳза баландроқ жойга қўйишни васият қилганига ҳам ишонаман. Шоядки, шаббода Ватан бўйини жасадига етказган бўлса! Чунки шоир умр бўйи Ватан доғида яшади-да. Қадрдон ватандошимиз, менинг эса дўстим Комил Андижоний Тошқиннинг, Илоҳим, охиратларини обод қилгайсан.

Сайфиддин ЖАЛИЛОВ

Раъно Узоқованинг 90 йиллиги

ЁЗДИ ВИСОЛ ҚЎШИҚЛАРИН...

Адабиётимизнинг қутлуғ даргоҳига Ойдин, Зулфия каби кириб келган Раъно Узоқова 1916 йили Сурхондарё вилоятининг Жарқўрғон туманига қарашли Оққўрғон қишлоғида камбағал оилада туғилди. Қисмат уни гўдаклигидаёқ қисди: уч яшарлигида ота-онадан етим қолди. Аммо етимлигини сездирмадилар. Термиз темир йўли ишчиси Марям Бадриддинова етим қизни ўз тарбиясига олди. 8 ёшга киргач Раънони ўқишга — интернатга берди. Балки, ўша кунларни эслаганидандир, у кейинроқ «Ўз ўтмишимга ўхшатма» деган бир шеър ёзди:

Изғирин шамоллар ҳар ён елади,
Кўзларни очирмас аччиқ қорбўрон.
Бир аянч инграниш саси келади,
Қайси бир бечора кўкси бўлмиш қон.

Бир бузуқ дарвоза ёнида, эй воҳ,
Жулдурлар ичига ўралган бола.
Ҳазин товуш билан инграйди ҳар дам,
Совуқдан қизарган юзлари лола.

Оппоқ қор устида от туёқлари,
Ғарчиллаб ул томон яқинлашарди.
Боланинг кичкина қўл-оёқлари,
Қалтираб, фарёди кўкдан ошарди.

Бу отлиқ шаҳарнинг соқчиси эди,
Яқинлаб келди-да, тўхтади шунда.
Меҳрибон юз билан:
— Кел, олай! — деди,
Бағрига босди-да, кетди бир зумда.

Интернат эшиги очилиб шунда,
Олдилар соқчининг қўлидан қизни.
Кийгизиб Анорга озода либос,
Севдилар эркалаб қоп-қора кўзни!..

Раъно интернатда яхши ўқиди. Кейин 1927 йилдан 1931 йилгача Термиз таълим-тарбия техникумида таълим олди.

Техникумни муваффақиятли тамомлаган Раъно етти-саккиз йил ўқитувчилик қилди. Аммо унинг юрагида бир жўшқин меҳр, жўшқин ҳиссиёт бор эди. Бу кечаю кундуз ёш қалбга ором бермас, уни тўлқинлантирар, қанот бериб самоларга олиб чиққиси келарди. Бу дамлар — бахти кулган қизнинг балоғат давридаги романтик ҳиссиётларга тўлиб-тошган эҳтиросли дамлари эди: гул ҳам, майса ҳам кўзига сўлим, гўзал кўринарди:

Садоқатни мерос билган,
Жонлар лабидан.
Аҳди аниқ, кўзи ёниқ,
Ёрлар қалбидан.
Ёздим висол қўшиқларин,
Олтин баҳорда.
Ҳаётимиз мадҳин айтдим,
Шу ниҳол торда!

Раъно Узоқова ўз касбини ғоят севишидан ташқари, фаол жамоатчи ҳам бўлган. 1942 йили ўзбек халқи номидан қаҳрамон Ленинград мудофаачиларига Биринчи май совғаси олиб борган вакиллар орасида у ҳам бор эди. Тиш-тирноғигача қуролланиб олган манфур ёв билан ватандошларининг юзма-юз олишаётгани шоиранинг мавзулар доирасини тамомила ўзгартириб юборди...

Раъно Узоқова ғайрат-эҳтиросга тўлган бир ёшда — 31 ёшида юрак касали билан Самарқанд шаҳрида вафот этди. Шоира Раъно Узоқовадан бизга тўрт мажмуа етиб келган. Улардан бирини шоиранинг ўзи тузиб, нашр этишга муваффақ бўлган. Кейингилари дўстлари, аниқроғи, Зулфия, Д.Файзий, Н.Нарзуллаев ва ушбу сатрлар муаллифи ташаббуси билан нашр қилинган.

Раъно Узоқованинг кўпгина дилбар сатрлари бадиий жиҳатдан анча пишиқ. Шоира мазмунга хос шакл, оригинал ташбеҳлар, қофиялар топади:

Кўзларимда уйқу йўқ менинг,
Кўзларингга боққандан бери.
Кўкрагимга тушган чўғ менинг,
Сен бир нигоҳ отгандан бери.

Шоира халқ оғзаки ижодидан унумли фойдаланганi учун халқона сатрлар битади:

Ғанимларга вабо бўлиб бор,
Эл дардига даво бўлиб бор!
Ажал тортиб келган фашистга,
Бу бепоён дунё бўлсин тор.

Шоира орамизда бўлганида яқинда 90 ёшга кирар эди. Тўйда унинг қанча-дан-қанча янги қўшиқлари янграши аниқ эди. Фақат бир юпанч — шоира жисман орамиздан кетган бўлса ҳам, шеърлари орқали руҳан барҳаёт.

Тоштемир ТУРДИЕВ,
филология фанлари номзоди

Тадқиқот, ахборот

«ФОЗИЛУ КОМИЛГА ЎЛТИРГИЛ ЯҚИН»

XV аср охири XVI асрнинг биринчи ярмида яшаб ижод этган Пошшохожа бин Абдулваҳҳобхожа ўзбек мумтоз адабиётининг йирик вакилларидан бири. Бизгача унинг «Мифтоҳ ул-адл», «Гулзор», «Мақсад ул-атвор» номли асарлари ҳамда бир қанча ғазал ва шеърлари етиб келган.

Пошшохожа «Мақсад ул-атвор» асарида дилбанди Абдусаломга насиҳат бобида одоб-ахлоқ ҳақида фикр юритиб, ёшлар ҳақиқий бахт-саодатга эришишлари учун ақлий камолотга интилиб, ўзларида маънавий комиллик фазилатларни тарбиялашга ҳаракат қилишлари лозимлигини уқтиради. Улар, аввало, илмга интилишлари, оқилу фозилларга ёндашмоқлари керак, дейди адиб:

Илм ўқиб хайри салоҳ истагил,
Сидқ ила ҳар шому сабоқ истагил.
Оқилу доно бўлгил ҳамнишин,
Фозилу комилга ўлтиргил яқин.

Пошшохожа илм эгаллашнинг зарурлиги ҳақида гапириб, илм ўрганган сари инсоннинг кўз ўнгида олам сирлари очилиб бораверади, деб таъкидлайди. Бу эса, уни камолот сари етаклайди, инсонни зийнатлайдиган фазилат сифатида инсон қадр-қимматини таъмин этади, уни хор-зорликдан асрайди, ҳирсу нафсдан қайтаради.

Форобий, Беруний, Ибн Сино, Навоий сингари Шарқнинг буюк мутафаккирлари эзгулик деганда, энг аввало, илм эгаллашни тушунганлар. Жумладан, Форобий шундай ёзган: «...ҳар кимки илм-ҳикматни деса, уни ёшлигидан бошласин, соғ-саломатлиги яхши бўлсин, илмли ва доно кишиларни ҳурмат қилсин, илм ва аҳли илмдан мол-дунёсини аямасин, жамики моддий нарсалар тўғрисида билимга эга бўлсин». Форобий каби Пошшохожа ҳам толиби илмлар, олимларнинг кишилик жамиятидаги ўрни ҳақида фикр юритиб, фикрларини изоҳлаш учун ривоятлардан, ҳадислардан далилларни асос сифатида келтиради. Улардан бирида айтилишича, қиёмат куни учмоҳ(жаннат)га биринчи бўлиб кириш учун шаҳидлар, ҳожилар, зоҳидлар ва олимлар баҳслашиб қолишади. Шунда ҳожиларнинг ҳажини, зоҳидларнинг зуҳдини тарозининг бир палласига ва шаҳидлар қонини иккинчи палласига қўйиб тортганларида шаҳидлар қони оғирлик қилади. Сўнгра олимларнинг қалами учидан томган сиёҳ(мидод)ни тарозининг иккинчи палласига қўйиб ўлчаганда, олимларнинг мидоди(сиёҳи) оғирлик қилиб, улар барчадан олдин учмоҳга ўтадилар. Ўртадаги халойиқ олимларнинг этакларидан тутиб: «Бизлар сизларга ул дунёда от, сарпой, ош, нон берганлар турурмиз, яхшилик қилганлар турурмиз», дейдилар. Олимлар Оллоҳга сажда қилиб: «Буларнинг тарбияти сабабли биз илмли бўлдик, энди бизларни айирма», дея илтижо этишади. Шунда: «Бу халойиқнинг ёзуқларин бағишладим, бу дунёда сизларга яхшилик қилғонлари учун», дея нидо келади.

Пошшохожа ушбу ривоятни келтириш орқали кишиларни билим олишга ундаб, жамият, халқ, юрт тинчлиги, раиат осойишталигини таъминлаш учун билимнинг нақадар зарурлигини уқтиради. Аммо илмга осонликча эришиб бўлмаслигини, бунинг учун киши ҳаловатдан кечиб, шаҳарма-шаҳар кезиб таҳсил олиши, ақл-заковатини, фикр-ўйларини, борлиқ-вужудини илм йўлда сафарбар этиб, кунт-матонат, сабр-тоқат билан ҳаракат қилиш зарурлигини таъкидлайди.

Шоир фикрича, илм фақат ўзгаларга фойда ва яхшилик келтирсагина, унда бошқалар ҳам манфаат олсагина ҳақиқий билимдир. Чин олим, чинакам билим соҳиби эзгулик йўлида хизмат қилиши ҳамда ўз илмига ўзи амал қилиши лозим.

Пошшохожа таълим-тарбия мавзуида ўзидан олдин ўтган мутафаккирлар, айниқса, Алишер Навоийнинг анъаналарини давом эттирди, ёш авлодни тарбиялашда, уларнинг касб-ҳунарга меҳр қўйишларида, ахлоқий фазилатларни эгаллашларида илм-фаннинг беқиёс аҳамиятини тарғиб этди. Адибнинг баркамол ва комил инсонни тарбиялашга оид асарлари бугунги кунда ёшлар тарбиясида ҳам муҳим ўрин тутади.

Сирож ҒОЗИЕВ,
Жиззах Давлат педагогика институти доценти

Журналларни варақлаганда...

«Гулистон», 2006 йил, 2-сон.

Журналнинг ушбу сони Насриддин Муҳаммадиевнинг Қарши шаҳрининг 2700 йиллигига бағишланган «Нахшаб — Насаф — Қарши» сарлавҳали мақоласи билан очилади. Унда муаллиф кўҳна шаҳар номи билан боғлиқ қадимги манбалардаги маълумотлар, Қашқадарё воҳасида яшаган алломалар ҳақида ҳикоя қилади.

«Таълим ва ислоҳот», «Тарих — улуғ мураббий», «Олам ва одам» рукнларида долзарб мавзулардаги мақолаларни ўқийсиз. Таниқли адиб Шукур Холмирзаев қаламига мансуб «Ёзувчиликнинг мактаби йўқ» сарлавҳали адабий ўйларида бадиий асарнинг дунёга келиши, ёзилиш жараёнлари ҳақида мулоҳаза юритилади.

Таниқли шоир Азим Суюннинг «Ғурур ёки Соҳибқирон ҳайкаллари пойида» деб номланган янги туркуми Амир Темур таваллудининг 670 йиллигига бағишланган.

Булардан ташқари, журналда санъатимиз, матбаачилигимиз фидойилари ҳақидаги, узоқ ва яқин тарихимизнинг муҳим жиҳатлари қаламга олинган материаллар билан танишасиз. Журнал қошида очилган «Таржимонлар клуби»га доир маълумотдан хабардор бўласиз ва хорижлик айрим шоирлар шеърларининг таржимасини ўқийсиз.

«Ёшлик», 2006 йил, 2-сон.

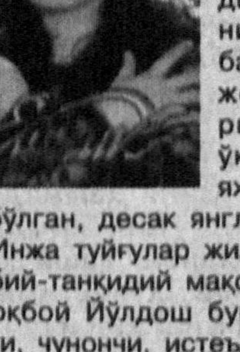

«Ёшлик»нинг навбатдаги сони таниқли шоир Йўлдош Эшбекнинг туркум шеърлари билан очилади. Ҳассос шоирнинг Бахт, Муҳаббат, Ҳаёт ҳақидаги жозибали сатрлари шеърсевар ўқувчиларга энг яхши кўклам ҳадяси бўлган, десак янглишмаймиз.

«Инжа туйғулар жилоси» сарлавҳали адабий-танқидий мақоласида мунаққид Қозоқбой Йўлдош бугунги ўзбек шеърияти, чунончи, истеъдодли шоир Фахриёр ижоди ҳақида атрофлича фикр юритади. Журналда, шунингдек, Фахриёрнинг янги шеърлари ҳам берилган.

Ёзувчи Исмоил Шомуродовнинг «Дардманд дунё» номли романининг биринчи қисми билан муштарийлар «Ёшлик»нинг аввалги сонида танишишган эди. Навбатдаги сонида ушбу қизиқарли асарнинг давоми ўқувчилар ҳукмига ҳавола этилган.

Ушбу сонда сиз Жовли Хушбоқнинг «Кўнгил», Асрор Низомовнинг «Тўлабосди» номли ҳикоялари билан, шунингдек, шоиралар Меҳринисо, Севара, Озода Бекмуродова, Гули Нигор Авазованинг шеърлари билан танишасиз. Булардан ташқари, ижтимоий, бадиий мавзудаги мақолалар, рассом ҳазиллари, латифалар ҳам журналнинг 2-сонидан жой олган.

«Ўзбек тили ва адабиёти», 2006 йил, 1-сон

Буюк шоир ва мутафаккир Алишер Навоийнинг 565 йиллиги муносабати билан журналнинг ушбу сонида бир туркум янги тадқиқотлар эълон қилинган. Адабиётшунослардан И.Ҳаққулнинг «Навоий шеъриятида фано талқини», Д.Салоҳийнинг «Абдуқодир Ҳайитметовнинг адабий услублар ҳақидаги қарашлари», Қодиржон Эргашевнинг «Навоий насрида композицион инверсия» ва Нодир Рамазоновнинг «Алишер Навоийда «таҳрирни таҳрир» мақолалари улуғ шоир ижодиётини ўрганиш йўлидаги самарали натижалардан. Шунингдек, сиз Навоийнинг илк устозлари ҳақида (А.Абдуллаев), шоир шеъриятида Суруш образи (Т.Хўжаев), поэтик тасвирида либос ва ранг уйғунлиги (С.Ўтанова), Аваз ижодида Навоий анъаналари (М.Йўлдошева) сингари навоийшуносликнинг турли-туман мавзуларига бағишланган мақолалар билан танишасиз.

Ўзбек тилшунослигининг забардаст вакили Собиржон Иброҳимовнинг илмий фаолиятига бағишланган Э.Бегматовнинг тадқиқоти ҳамда А.Нурмонов ва Ш.Шаҳобиддинованинг гап бўлаклари категориясига доир, И.Азимовнинг қўшма гап қисмларининг боғланиш усуллари таҳлилига бағишланган мақолалари ҳам журналнинг мазкур сонида берилган.

М.Жўраевнинг «Грифон ёки қанотли ит образининг тарихий асослари» мақоласида Ўрта Осиё халқларининг қадимги мифологиясида қанотли ҳайвонларнинг афсонавий образи батафсил таҳлил этилган. Шунингдек, сиз «Илмий ахборот» рукнида халқ оғзаки ижоди, мумтоз адабиётимиз жанрлари ва тилшуносликнинг долзарб мавзуларидаги янги тадқиқотлар билан танишасиз, «Олтин ўрик» асарининг давомини, таниқли адабиётшунос ва тилшунос олимлар ҳақидаги дил сўзларини ўқийсиз.

Машҳур ҳофиз Мадраҳим Ёқубов — Шерозий ўзбек мусиқа санъатини, халқ ижодиётини ривожлантиришга муносиб ҳисса қўшган атоқли санъаткорлардан бири.

Мадраҳим Шерозий фаолияти кўпқиррали бўлиб, у мумтоз мусиқа ижрочилик услубини XIX асрдан XX асрга олиб ўтган ва унга сайқал бериб ривожлантирган улкан ҳофизлар сирасига киради.

Бугунги кунда Урганч давлат университети мусиқа кафедраси доценти, ёшларга санъат сирларидан сабоқ бериб келаётган Зокиржон Мадраҳимов Мадраҳим Шерозийнинг неварасини бўлади. Қуйида З.Мадраҳимовнинг бобосидан эшитган икки воқеани эътиборингизга ҳавола этамиз.

ҲОФИЗ ҲАЁТИДАН ИККИ ЛАВҲА

Бобом Мадраҳим Шерозий 1938 йили соғлигини мустаҳкамлаш учун Шимолий Кавказнинг Пятигорск шаҳрига жўнаб кетади. У даврларда транспорт қийинчиликлари мавжуд эди. Пятигорск шаҳрига бориш учун бир неча бор у поездан бу поездга ўтишга тўғри келган. Бобомнинг бахтига бир ёш йигит йўлдош бўлади ва йўлдаги муаммоларни ечишга ёрдам бериб боради.

Шерозий бобом курортда анча дўстлар орттирадилар. Бир куни дўстлари билан дам олиб ўтирган пайтда бир қиз келиб: «Мадраҳим Шерозий сизмисиз?» деб сўрайди ва курорт газетаси мухбири эканлигини айтади. Бобом билан савол-жавоб қилади ва шу савол-жавоблар газетада чоп этилади.

Бир куни бобомдан курорт маданият саройида концерт беришни илтимос қиладилар. Таклифни қабул қилган бобом санъат ва маданият ишлари билан шуғулланадиган концертмейстер билан биргаликда машқ қила бошлайдилар. Бобом унга ашулаларини хиргойи қилиб берадилар, концертмейстер эса уларни нотага олиб, чиройли ва ёқимли аккордлар билан бойитади. Шундай қилиб, тайёрланган ашулалар асосида катта концерт дастури тузилади ва дам олувчиларга Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Мадраҳим Шерозий концерт беришини эълон қиладилар. Маданият саройи томошабинлар билан гавжум бўлади. Саҳна пардаси очилиб ўртада катта роял кўринади. Роял олдида концертмейстер ўтиради. Бироздан кейин томошабинларнинг гулдурос қарсаклари остида саҳнага Шерозий бобом чиқиб келадилар. Иккала моҳир санъаткор ўз ижролари билан томошабинларни ҳайратда қолдиришади.

Шу тариқа Мадраҳим Шерозий ўзбек мумтоз ашулаларини нафақат Ўзбекистонда, балки Россия, Кавказ томонларда ҳам ижро этиб, олқишларга сазовор бўлиб, юртига қайтади.

* * *

Ҳозирги кунда баъзи санъаткорлар тор чалиб куйлайди. Ўзбекистон, Тожикистон ва Марказий Осиёдаги бошқа мамлакатларнинг мусиқий ҳаётида тор анча оммалашган. Хусусан, тор озарбойжон, форс, арман ва доғистонликларнинг миллий чолғуси эканлигидан кўпчиликнинг хабари бор.

Тор мизроб билан чертиб чалинадиган мусиқа асбоби бўлиб, асли Эрон, Кавказ орти халқлари, шунингдек Марказий Осиёда тарқалган. Косаси 8 рақами шаклида, тут ёғочидан ўйиб ясалади, устига тери қопланади. Дастаси узун, умумий узунлиги 780-960 мм. Ҳозирги торлари 5-6 торли бўлиб, 3 (ёки 4) таси асосий, 2 таси ёрдамчи. Тор ёқимли ва кучли садога эга, ижрочилик имкониятлари кенг. У якканавоз ва ансамбль чолғуси сифатида ишлатилади.

Торнинг Хоразмда пайдо бўлиб қолишига алоқадор воқеаларни менга бобом ҳикоя қилиб берганлар.

XIX асрнинг охири XX асрнинг бошлари. Муҳаммад Раҳимхон (Феруз)нинг хонлик даврида (аниқроғи, 1908 йили) Хивага Озарбойжон элидан машшоқлар келиб, қадимий шаҳарнинг турли бурчакларида ўз санъатларини намойиш қилиб юрардилар.

Феруз бу машшоқларнинг таърифини эшитиб, уларни саройга таклиф қилади. Улар хон ҳузурида санъатларини намойиш қиладилар. Машшоқларнинг ижролари хонда катта таассурот қолдиради, у хусусан, торга алоҳида қизиқиш билан қарайди. Худди шу даврда саройда қошида мақомчилар жамоаси ташкил этилган бўлиб, унда Комил Хоразмий, Бува Буломон, қаландар Дўнмас каби моҳир созанда ва ҳофизлар хизмат қилар эдилар.

Озарбойжонлик машшоқларни тинглаб бўлган Феруз ўз ҳузурига сарой созандаси қаландар Дўнмасни чақиртиради. Қаландар Дўнмас сарой мақомчилар жамоасининг ғижжакчиси ҳамда дутор, танбур, ғижжак каби чолғуларни ясайдиган уста ҳисобланарди. Хон унга торни кўрсатиб: "Дўнмас! Сен мана шу асбобни ясаб биласанми?" деб сўрайди. Шунда қаландар Дўнмас торга яхшилаб назар ташлаб: "Тақсир, тузатаман" — дейди. Феруз яна таъкидлайдики: "Дўнмас, сен бу торни шундай ясаки, у озарбойжон торидан фарқ қилсин". Шундан кейин уста тор чолғусини ясашга тушади. Қаландар Дўнмас хон айтганидай торни ҳажм жиҳатидан кичикроқ, аммо жуда жарангдор қилиб тузатади.

Муҳаммад Раҳимхон Феруз оламдан ўтгач, Хивага Асфандиёрхон хон бўлади. Асфандиёрхон саройдаги мақом жамоасини тарқатиб юборади. Шу даврларда бобом Гурланда тикувчилик билан шуғулланиб, бўш вақтларида тўйларда, зиёфатларда хизмат қилар эканлар.

Бир куни бобом Хивага, Девон буванинг уйига қидириб бордилар ва анча вақтгача ундан-бундан гаплашиб ўтирадилар. Шу пайт бу ерга қаландар Дўнмас кириб келади. Девон бува Дўнмасни қарши олади ва: "Мана бу йигит ҳам ашула айтади", деб унга бобомни таништиради.

Бу воқеа тахминан 1910-12 йиллари, бобом 20-22 ёшларга кирган, навқирон йигит вақтларида рўй берган. Қаландар Дўнмас Девон буванинг қўшниси бўлиб, жўралар йиғилишган пайтларда бу уйдан соз-ашула овози тинмаган. Бу сафар ҳам, Девон бува пайтни қўлдан бой бермай, хизматкор йигитга Дўнмаснинг уйидан ғижжакни олиб келишни буюради. Хизматкор йигит созининг фарқига бормасдан, уста ясаган торни олиб келади. Тор бу пайтда жуда қаровсиз аҳволда, терилари йиртилиб кетган эди. Шунда қаландар Дўнмас: "Бу эмас, бошқа чолғуни айтдик сенга!" — деб торни қайтариб юбормоқчи бўлади. Бобом: "Қаландар ака, бу чолғу ҳам шу ерда тура қолсин" — деб илтимос қилади.

Шерозийга тор асбоби аввалдан таниш эди. Ҳали болалик пайтида, ёз кун-

Мусиқамиз тарихидан

ларининг бирида бобом Мари шаҳридаги амакисиникига меҳмонга боради...

Пешин пайти. Бобом амакиси билан чой ичиб ўтирган вақтда бирдан торнинг жаранги эшитилади. Шунда амакиси: "Тур ўрнингдан, Мадраҳим, томоша қил!" — дейди. Мадраҳим бўйранинг йиртиғи орасидан қараса, бир арман йигити торни сайратиб чалаяпти. Ўшанда ёш Мадраҳим мусиқага маҳлиё бўлиб турган жойида қотиб қолган. Қалбига садолари ўрнашиб қолган ана шу чолғуни энди Хива шаҳрида кўриб ўша воқеани яна бир бор эслади.

Хуллас, хизматкор йигит қайтадан бориб ғижжакни олиб келади, бобом "Феруз" қўшиғини меъёрига етказиб ижро қилади. Шунда қаландар Дўнмас: "Минг афсуски, бизнинг мақом жамоамиз тарқалиб кетди, аслида сен ҳам мана шу жамоада бўлишинг керак эди", дейди.

Шундай қилиб, учала санъаткор ширин суҳбатдан кейин кетишга ҳозирлик кўра бошлайдилар. Кетишдан олдин бобом қаландар Дўнмасга: "Қаландар ака, агар рухсат берсангиз, бу торни мен олиб кетсам", — дейди. Шунда Девон бобо: "Қаландар! Сен шу торни Мадраҳимга бер, мен сенга 2 халта жўхори бераман, молингга едирасан", — деса, қаландар Дўнмас: "Майли, олавер Мадраҳим, мен бу чолғуни барибир ишлатмайман", — дейди.

Бобом торни Гурланга олиб кетади. Бу ерда бобомнинг Кавказдан келган чой сотувчи дўстлари бўлиб, улар торни жуда яхши билишарди. Ҳалиги торнинг аҳволини кўриб, "бунинг тешилиб кетган пардаси ўрнига молнинг юрак пардасини қоплаш, тушиб қолган пардалари ўрнига ичакдан бўлган парда боғлаш керак", дейишади. Молнинг юрак пардаси Гурланда топилади, аммо ичакдан бўлган ип топилмайди. Шунда Хивадаги акаси Маткарим илгак учириш учун ичакдан эшилган (кириш) ипдан фойдаланганини бобомнинг эсига тушади. Ана шу ипни олиб келиш учун Хивага равона бўлади. Хивадаги уйида қириш ипни ахтариб, уни пешахонага боғич қилиб қўйганларини кўради. Ипни топиб хурсанд бўлган бобом Гурланга қайтади. Озарбойжонлик дўстлари торнинг дастасига ўша ипдан парда боғлайдилар ва ўзига хос таъмир ишларидан кейин тор жуда жарангдор чолғуга айланади. Бобом уни зиёфатларда, тўй-ҳашамларда чалиб юради. Кўпчилик торни ҳали кўрмаган эди. Унинг товушини эшитиб, ҳайратда қолардилар. Халқ орасида "Шерозий янги бир чолғу чалиб юрибди, худди одамзод овоздай жарангдор" деган гап тарқалади.

Кўриб турганингиздек, қаландар Дўнмас Феруз хон даврида торнинг Хоразм нусхасини ясаб чалган бўлса, бобом Дўнмасдан кейин уни ўз ижодида кенг фойдаланган.

Хуллас, торнинг Хоразмда кенг омма ўртасида ёйилишида бобомнинг хизматлари катта бўлган.

Кейинчалик Комилжон Отаниёзов ашулачилик фаолиятини бутунлай тор билан боғлайди. У қатори ва ундан кейинги ашулачиларнинг барчаси тордан фойдалана бошлайдилар.

Зокиржон МАДРАҲИМОВ

СУРАТДА ***(чапдан ўнгга):*** **Матёқуб Отажонов, Мадраҳим Шерозий (торда), Худак ота, Матёқуб ота, Раззоқ ота, Сапо Муғанний**

ОПЕРА САНЪАТИМИЗ ЖОНКУЯРИ

Ўзбек театри тарихининг улкан китоби зарварақларида опера санъати намояндаларининг алоҳида ўрни бор. Ҳалима Носирова, Карим Зокиров, Назира Аҳмедова, Насим Ҳошимов, Саодат Қобулова каби эл суйган санъаткорларнинг ҳар бири бу китоб саҳифаларида ўзига хос бетакрор из қолдирганлар. Ўзбекистон халқ артисти, профессор Қўрқмас Муҳитдинов ҳам ўз ижро маҳорати, кучли ва гўзал овози билан миллий операмиз тараққиётига муносиб ҳисса қўшиб келаётган санъаткорлардан биридир.

Қўрқмас ака бежиз санъат йўлидан кетгани йўқ. Отаси Кўчқор Муҳитдинов Янгийўлдаги мусиқали драма театрида қўшиқ айтган, онаси Раиса Муҳитдинова шу театрда балерина эди. Ёшлигидан санъат билан ошно бўлган Қўрқмас ўзи сезмаган ҳолда классик мусиқани севиб қолди. Бу ҳақда унинг биринчи устози, Ҳамза номидаги мусиқа билим юрти ўқитувчиси Игор Бризгалов шундай деган эди: «Сени қўшиқ айтишга ўргатиш шарт эмас, сенда табиатан тайёр овоз бор».

Ана шу бетакрор овоз унинг дастлаб Тошкент консерваториясида, кейин Москва консерваториясида таҳсил олишига, Россия ва Грузия халқ артисти Давид Гамрекели синфида опера сир-асрорларини ўрганишига сабаб бўлди. Том маънода миллий маданиятимизга ва қадриятларимизга ҳурмат-эҳтиром руҳида тарбияланган Қ.Муҳитдинов ўзбек санъатини жаҳонга танитиш, айни пайтда жаҳон санъати дурдоналаридан халқимизни баҳраманд этиш мақсадида тинимсиз изланди, ижод машаққатларидан чўчимади.

Ана шундай изланишлар самараси ўлароқ, у ўзбек ижрочилари орасида биринчи бўлиб Борис Годунов («Борис Годунов»), Мефистофел («Фауст»), Дон Базилио («Севиля сартароши») каби дунё классикаси дурдоналарининг арияларини куйлади. Шунингдек, кўплаб миллий опералларнинг биринчи ижрочиси бўлди. Улар орасида «Зебуннисо» ва «Майсаранинг иши» каби халқимиз севган опералар бор.

Тўқсонинчи йиллардан театр саҳнасида операларни италян тилида куйлаш йўлга қўйилади. Бу Доницеттининг «Лючия ди Ламмермур» операси бўлиб, Қўрқмас Муҳитдинов унда Раймонд партиясини ижро этди.

Қўрқмас аканинг педагоглик фаолияти ҳам самарали кечяпти. Бугун Ўзбекистон Консерваториясининг академик ижро ва операга тайёрлаш кафедрасини бошқараётган санъаткор педагогликда ҳам яхшигина ютуқларга эришяпти. Унинг шогирдлари бугунги кунда нуфузли халқаро танловларда бош совринларни қўлга киритяптилар. Устознинг ўзи бу ҳақда завқ-шавқ билан ғурурланиб сўзлайди: «Малика Норматова, Георгий Дмитриев, Саида Мамадалиева каби ёш хонандаларнинг ютуқлари юртимиз опера санъатининг ютуғидир. Айниқса, истеъдодли хонанда Абдумалик Абдуқаюмовнинг бир йилда учта Гран-прини қўлга киритиши, бешта нуфузли танловда совриндор бўлиши одамни тўлқинлантириб юборади. Биз мана шундай юксак ютуқларимизни янада мустаҳкамлашимиз, ўзбек опера санъати жаҳон опера санъати тараққиётида ўзига хос мавқега эга бўлиши учун бор куч-имкониятимизни сарфлашимиз керак».

Санъаткорнинг мамлакатимиз бўйлаб ўтказаётган гастрол сафарлари ҳам халқимиз, хусусан, ёшлар тарбиясида муҳим аҳамият касб этмоқда. Ҳозирги ёшлар классикага мутлақо қизиқмай қўйдилар, деган фикрнинг нотўғри эканлиги шундай сафарлар давомида аён бўляпти. «Рус маданий маркази таклифи билан Чирчиқда бўлдик, — дейди Қ.Муҳитдинов.

Икки оғиз дил сўзи

— Икки соат давом этган концертни зал тўла одам катта қизиқиш билан томоша қилди. Олмалиқда эса юқори синф ўқувчилари ҳузурида бўлдик. Бошда бироз ғала-ғовур бўлдию, лекин аста-секин болалар диққат билан концерт тинглай бошладилар. Концертдан кейин эса қизғин савол-жавоблар бўлди. Тарғиботни кучайтиришимиз, радио-телевидение орқали болаларга опера ҳақида, унинг буюк ижрочилари ҳақида тушунча бериб боришимиз зарур».

Агар Қўрқмас акага ўхшаш жонкуяр опера ижрочиларимиз сафи кенгаяверса, ўйлаймизки, ёшларнинг классикани билмасликлари ҳақидаги таъналарга ўрин қолмайди.

Шу кунларда Қўрқмас Муҳитдинов

рафиқаси, таниқли опера хонандаси ҳамда педагог Олга Александрова билан биргаликда ёш опера хонандалари билан тинимсиз изланишларни давом эттиришяпти. Ҳатто ўқишдан сўнг ҳам кечалари биргаликда янги ёзувли магнит тасмаларини тинглашади, ўзаро муҳокама қилишади. Асосий мақсад — шогирдларининг навбатдаги чиқишлари, танловлардаги иштироклари муваффақиятли ўтишини таъминлаш.

Станиславский таъбири билан айтганда Қўрқмас Муҳитдинов «Санъатдаги ўзини эмас, ўзидаги санъатни қадрлаб» ижод қилувчи санъаткорлар сирасига киради.

Г.УМАРОВА

КАМАЛАК ЖИЛОСИ

Бадиий академиянинг марказий кўргазмалар залида "Меҳрибонлик уйлари"да тарбияланувчи болалар ўртасида "Камалак жилоси" номли республика расмлар кўрик-танлови бўлиб ўтди.

Кўргазма қатнашчилари тўрт ёшдан ўн олти ёшгача бўлган болалардир. Намойиш этилган 200 дан ортиқ акварел расмлари ва амалий санъат буюмлари олис болалик хотираларингизни уйғотиб юборади.

Кичик ёшдаги болалар гуруҳи орасида ғолиб деб топилган Тошкент вилояти "Меҳрибонлик уйи"дан Нодира Баҳромованинг "Ҳаммамиз уйда бўлганда" номли сурати томошабинни бефарқ қолдирмайди. Жиззах вилоятидан Аня Усмонова, Сурхондарёдан Маҳлиё Мажидова, бухоролик Мақсуд Насибуллин, Хоразм вилоятидан Лайло Жуманиёзова ва Тошкент шаҳридан Женя Радаевлар тасвирий санъат сирларини қунт билан ўзлаштираётганларини намоён этганлар.

"Камалак жилоси" танлови ҳакамлар ҳайъатининг раиси, таниқли рассом Ортиқали Қозоқов кўргазма ҳақида шундай деди:

— Кўрик-танлов 12 йўналиш бўйича ўтказилди. Тошкент шаҳар "Меҳрибонлик уйи" тарбияланувчиларига бир соат мобайнида эркин мавзуда сурат чизиш имконияти яратилди. Суратларни кўздан кечириб англадимки, болалар қалбларидаги ўксик, армонни гўё ранглар орқали тўлдирадилар. Ўйлайманки, танловда қатнашаётган иқтидорли болалар келажакда қайси соҳада фаолият юритмасинлар, албатта, катта-катта ишларга қўл уришади.

Турли вилоятлардан келган болалар ўзлари яшаётган жой манзараларини, урф-одатлари ва анъаналарини тасвирлашга ҳаракат қилишган. Уларнинг мавзуси бир-биридан тубдан фарқ қилади. Танловнинг яна бир яхши томони шуки, келажакда астойдил рассом бўламан деган болалар билан яқиндан танишиб, уларга керакли маслаҳатларимизни, кўрсатмаларимизни бердик. Қаранг, бир соат мобайнида улар қимир этмай, бутун вужудлари билан ишлашди. Бу болаларнинг ҳаётга интилиши кучли, уларда мақсадга интилиш бор.

Ўзбекистон Бадиий академияси "Соғлом авлод учун" халқаро хайрия жамғармаси, Ўзбекистондаги Миср Араб Республикаси элчихонаси Фан ва таълим маданият маркази, республика "Сен ёлғиз эмассан" жамоат болалар жамғармаси ва Халқ таълими вазирлиги ҳамкорликда ўтказган бу кўрик-танловда ғолиблар муносиб тақдирландилар.

Саида ИЛҲОМОВА

Маданий ҳаёт

Ўзбекистон давлат консерваторияси ҳамда Бастакорлар уюшмаси Давлатимиз Мадҳиясининг мусиқаси муаллифи, Ўзбекистон халқ артисти, Давлат мукофотларининг соҳиби, атоқли композитор Мутал Бурҳонов таваллудининг 90 йиллигига бағишлаб хотира кечаси ўтказди.

Кечада сўзга чиққанлар Мутал Бурҳоновнинг маданиятимиз, хусусан, мусиқа санъатимиз ривожига қўшган улкан ҳиссаси, миллий мусиқамиз хазинасини бойитган мумтоз асарлари ва уларнинг инсон маънавий камолотидаги бетакрор аҳамияти, шунингдек, композиторнинг ёш мусиқачиларни тарбиялашдаги хизмати ҳақида фахр билан сўзладилар.

Тадбирда Дилбар Маликова раҳбарлигидаги хор жамоаси, профессор Элдор Азимов бошчилигидаги талабалар симфоник оркестри, профессор Феруза Абдураҳимова етакчилигидаги халқ чолғулари оркестри, Ўзбекистон халқ артисти Саодат Қобулова, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби Рустам Абдуллаев, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артистлар Юнус Тўраев, Адиба Шарипова атоқли композиторнинг ўлмас асарларидан намуналар ижро этишди.

Маданий ҳаёт

Республика давлат болалар кутубхонасида улуғ актёр, Ўзбекистон халқ артисти Ҳамза Умаров ҳаёти ва ижодига бағишланган хотира кечаси бўлди.

«Ўзбектеатр» ижодий-ишлаб чиқариш бирлашмаси билан ҳамкорликда ташкил этилган ушбу тадбирда Ўзбек Миллий академик драма театри ва Муқимий номидаги мусиқали театрнинг бир гуруҳ таниқли санъаткорлари ва театршунослар иштирок этишди. Улар ёш китобхонларга Ҳамза Умаровнинг ўзбек театр ва кино санъатидаги ўрни, актёрлик санъатини юксалтиришдаги бетакрор ҳиссаси, санъатга садоқати, юксак инсоний фазилатлари ҳақида сўзлаб, ўз хотиралари билан ўртоқлашдилар.

Тадбирда Ҳамза Умаров иштирок этган спектакллардан саҳна кўринишлари, монологлар, филмлардан парчалар намойиш этилди.

Ю.АВЛАҚУЛОВ

Марказий Осиё ёшларининг "Ижодий парвоз" кинофестивалини ўтказишда Ўзбекистон етакчи бўлаётганлиги қувонарли ҳол. Фестивал ёш киноижодкорлар учун ижодий мактаб вазифасини ўташ билан бирга, қўшни давлатлар кинематографиясидаги ижодий жараён, бу мамлакатларда кечаётган ижтимоий ҳаёт, ёшларнинг қизиқиши ва муаммолари хусусида маълум тасаввурга эга бўлиш имконини ҳам яратди. Филмлар кўриги вақтида Марказий Осиё ёш киноижодкорларини қизиқтираётган муаммолар, мавзу танлашда ва уни ёритишда улар қандай йўналиш ва услубда ижод қилаётганлари билан яқиндан танишдик.

КИНОФЕСТИВАЛДАН КЕЙИНГИ ЎЙЛАР...

КИНОРЕЖИССЁР МАСЛАГИ

Бугунги кунда Марказий Осиё мамлакатлари киносида яратилаётган асарлар орасида бахтли тақдир билан "туғилаётган"лари тобора кўпаймоқдаки, буни уларнинг халқаро фестивалларда кетма-кет совринларга эга бўлаётганлигидан ҳам сезиш қийин эмас. Куни кеча ниҳоясига етган ёшлар кинофестивалида ҳам бир неча филмлар турли номинациялар бўйича совринларга сазовор бўлди.

"Гран-при" соҳиби бўлган "Овора" тожик филмининг драматургик қурилишида кучли характерлар тўқнашуви йўқ. Бироқ филм қаҳрамонлари бевосита бугунги ижтимоий муаммолар билан қарама-қарши турадилар. Миграция, ишсизлик, болаларнинг ота-она меҳрига зор бўлиб ўсаётганлигига томошабин эътиборини қаратган филм ижодкорлари ҳодисага урғу бериш, таъкидлаш кайфиятидан йироқлар. Филмда онасиз ўсаётган 4 ёшли бола, унинг буваси билан бувиси, оддий одамлар турмуши ҳақида ҳикоя қилинади. Нон топиш, оила боқиш умидида узоқ мамлакатларга кетган эркаклар овора, рўзғор ташвишидан фарзандларини интернатга топширишга мажбур бўлаётган аёллар овора, неварасининг суннат тўйини ўтказишга пул тополмай, хориждаги ўғлини кутиб чарчаган буви ва бувалар ва отасининг йўлига кўз тутиб чарчамаган бола овора. Аҳамиятли жиҳати шундаки, филм режиссёрлари Дилёр Раҳматов ва Гуландом Муҳаббатова бу муаммоларни лирик драма жанрида ёритадилар.

"Овора"да ёмон характерли инсоннинг ўзи йўқ. Бу ҳол бугунги бадиий ижод тамойиллари инсоннинг ҳар қандай хатти-ҳаракатини муҳокама қилиш, қатъий баҳолаш анъанасидан воз кечаётганлигини билдиради. Шу маънода адабиёт сингари кинематография санъати фалсафага томон, фалсафа эса кинематографияга томон яқинлашиб келаётгандек кўринади.

Кинофестивалда энг яхши қисқа метражли филм сифатида совринин олган "Алла" қирғиз телефилми фикримизнинг далилидир. Кинорежиссёр Нурлан Асанбеков 30 минутгина давом этадиган филмида "аёл ва фарзанд", "аёл ва эркак", "аёл ва дунё" тўғрисида фалсафий мушоҳада юритади. "Алла"нинг ихчам драматургик қурилиши, характерларга бой сюжети узлуксиз ривожланиб борар экан, филм ижодкорлари давримиз учун муҳим ҳисобланган вақт масаласини биринчи ўринга қўядилар. Қисқа вақтда чуқур маънога эга фикрни экрандан айта олган "Алла" филми ижодкорларининг маҳорати кинофестивалда ўринли баҳоланди деган фикрдамиз.

Ёш кинорежиссёр Ёлқин Тўйчиевнинг "Орзу ортида" филми "Энг яхши тасвирий ечим учун" соврини билан тақдирланди. Фалсафий-психологик драма йўналишида ижод этган режиссёр Илҳом исмли йигитчанинг ўсмирликдан балоғат ёшига ўтиш орасидаги руҳий кечинмаларини ёритишга ҳаракат қилади. Чуқур тадқиқот асосида ёзилган сценарий кинофилмнинг муваффақиятини таъминлаган деб ўйлаймиз. Илҳомнинг ўзига хос дунёқараши билан мавжуд воқелик ўртасидаги қарама-қаршиликни ифодалашда режиссёр ва сценарий муаллифи Ёлқин Тўйчиев ранг-баранг контраст (аниқ кўриниб турган қарама-қаршилик) сюжетларни яратади. Психологик драма қонуниятларига амал қилинган бу филмнинг драматургик ривожланиб бориши қўшни мамлакатлар кинорежиссёрларининг ҳам эътирофига сабаб бўлди.

Ёшларнинг мавзу ва услуб жиҳатдан бир-биридан фарқ қилувчи юқоридаги уч филми кинорежиссёрлари ижодида бир якдиллик — ижодкорнинг ўз асарига, ҳикоя қилаётган воқеаларга ишонччи ва қаҳрамонига чексиз муҳаббати бор. Кинорежиссёрнинг маслаги эса мана шу икки муҳим жиҳат билан боғлиқ.

ЗАМОН ВА ЁШЛАР

Танловга қўйилган филмлар борасидаги давра суҳбати чоғида ёш киноижодкорларнинг ижодий кайфияти хусусида ҳам сўз борди. Аксарият қисқа метражли филмларнинг қаҳрамонлари тушкун кайфиятдаги одамлар, аниқроғи ёшлар эди. Бу филмларда ("Куз халқасида" (Қозоғистон), "Гумроҳ" (Ўзбекистон) фестивалнинг совринига сазовор бўлди) борар жойини билмаган, ғамгин чеҳрали ёшлар дунёга умидсизлик нигоҳи билан қарайдилар. Улардаги иккиланиш, ночорлик, қайғу (нима учунлиги номаълум) кайфияти замонамиз ёшларининг дунёқараши ҳақида бирор бир тасаввур уйғотмайди. Уларни нималар қизиқтиради, кимлар билан дўст, яқинлари борми ёки йўқми? Бундай турмуш тарзига улар қандай тушиб қолишган? Бизнингча, мана шу саволларга филм режиссёрлари жавоб топишлари керак эди. Ҳар ҳолда бундай бир-бирига уланмаган композициялар билан сюжетнинг моҳиятини очиб бериш қийинроқ кўринади... "Нафас" (Қозоғистон) филмида ҳам худди шу ҳолни кўриш мумкин.

Лекин "Тонг", "Орзуга айб йўқ" каби қисқа метражли филмларда ёш кинорежиссёрлар томошабинларда ёруғ ҳис-туйғуларни уйғота олдилар. 9 дақиқа давом этадиган "Тонг" (Тожикистон) филмини кўриб ҳаётнинг, муҳаббатнинг баҳоси тенгсиз эканлиги ҳақида ўйлаб қоласиз. "Орзуга айб йўқ" (Ўзбекистон) филми болаларнинг ҳажвий "Зумраша" киножурналини эслатади. Бу филмдан режиссёр Шавкат Йўлдошевнинг комедия жанрига ихлоси баланд эканлигини сезиш қийин эмас. Ёш режиссёр сценарий яхлитлигини ва жанр софлигини сақлай олганлиги билан ўзининг кино оламидаги келажагига умид уйғота олди.

Аксарият кинорежиссёрларнинг мавзу жиҳатдан ўхшаш асарларида бирор бир муаммо кўтарилмайди, қандайдир мавҳум ҳодисалар, мавҳум одамлар ҳақида тушунарсиз мулоҳаза юритилади. Бундан кўринадики, ижод йўлининг бошланишида турган ёшлар ўқиш давомида кино санъатининг сирлари билан яқиндан танишган бўлсалар ҳам, уларни тажрибада синаб кўрмаганлар. Тажриба эса, маълум маънода мукаммал, бадиий савияси юқори бўлган ва эҳтимолки, маромига етмаган филмларни кўриш, ўрганиш асносида шаклланиб боради. Қачонки, кинорежиссёр ва сценарийнавис олиб борган тадқиқот маромига етмаса, ёки улар чуқурроқ тадқиқот ўтказишни истамасалар, филмнинг баҳоси шунга яраша белгиланади. Фикримизга бўлиб ўтган ёшлар кинофестивалидаги танлов жараёни далилдир. "Ижодий парвоз" кинофестивалида филмлари билан иштирок этган ва турли совринларга сазовор бўлган кинорежиссёрларга ижодий парвозлари бундан-да баландроқ бўлишини тилаймиз.

Шоҳида ЭШОНБОБОЕВА

Тарих ва тақдир

СПИТАМЕН ҚИЗИНИНГ ҚИСМАТИ

ёхуд маъбудага айланган асира

Эрамиздан олдинги 329 йили юнон фотиҳи Искандар Мақдуний (Александр Македонский) Туронга қўшин тортиб келганда унга қарши мардонавор жанг қилган суғд баҳодири Спитамен жасоратини билмаганлар кам. Бироқ Искандарга илк бор қақшатгич зарба берган жасур саркарда ўлимидан сўнг унинг қизи, гўзал Апаманинг тақдир тақозоси билан юнон маликасига айлангани кўпчиликка у қадар маълум эмас.

Хўш, бу воқеа қандай содир бўлган эди? Гўзал Апама ёв лашкарбошиларидан бирига қай тарзда умрдош бўлди?

Спитамен хоинлар томонидан ўлдирилиб боши Искандарга келтирилганда, фотиҳ уларга қарата: «Спитамендек жасур рақибни жанг майдонида мағлуб қилишни орзу қилгандим. Мен уни бу ҳолатда кўришдан хурсанд эмасман», деган экан. Спитаменнинг гўзал қизи шу кундан бошлаб аслзода асиралар сафига қўшиб олинади ва Турондан кетиш пайтида лашкар билан бирга олиб кетилади.

Қудратли армия билан Осиё устига юриш бошлаган Искандар Мақдунийнинг бир қанча режаси бор эди.

Тарихчиларнинг гувоҳлик беришича, юнон фотиҳи Шарқу Ғарбда яшовчи турли халқларни бир-бирига қориштириб, юнон-македон маданиятини бутун дунёга ёйиш, сўнгра барча халқлар устидан мутлоқ ҳукмдор бўлиш ниятида эди. Бу мақсадга эришиш учун у жуда кўп тадбирларни амалга оширди. Шулардан бири Эроннинг Сўза шаҳрида ўтказилган улкан тўй маросими бўлиб, Искандар тўқсон нафар сафдошини туронлик ва эронлик подшоҳ ҳамда аслзодаларнинг қизларига уйлантирди. Бу маросимни дабдабали ўтказиш учун Искандар бойлигини аямайди, келинлар сепи учун хазинадан жуда катта бойлик ажратади. Тўққиз минг киши қатнашган тўйда ҳар бир меҳмонга олтин қадаҳ улашилган.

Никоҳ маросими шоҳона безатилган, бир неча устунларга ўрнатилган улкан чодирда ўтказилган. Тўйни дастлаб Искандарнинг ўзи бошлаб беради. Ҳали Равшанакдан фарзанди йўқлиги ва шарқ ҳукмдори сифатида бир неча хотинга уйланиши мумкинлигини шаъма қилиб, Эрон подшоси — Доро ва Артаксеркс III нинг қизларига уйланади.

Искандарга қарши мардонавор курашиб хоинлар қўлида ҳалок бўлган жасур Спитаменнинг гўзал қизи Апама моҳир лашкарбоши Селевкка узатилади. Тўй арафасида юнон худолари шарафига қурбонликлар қилинган, базм беш кун давом этган.

Шу ўринда бундай серхаражат, дабдабали тўйдан мақсад нима эди, деган савол туғилади. Сўзадаги бу тантана арафасида империянинг чегаралари Искандар ишғол қилган мамлакатлар ҳисобига анча кенгайган, юнонлар дунёнинг жуда катта маданий ҳудуди хўжайинига айланган эди. Аристотел таълимини олган Искандар бу салтанатни маҳаллий аслзодаларнинг иштирокисиз бошқариш осон эмаслигини ҳам яхши биларди. Шунинг учун туронлик ва эронлик аслзода аёллардан туғиладиган фарзандлар бўлғуси империяни бошқарадиган шахслар бўлиб етишишлари лозим эди. Искандар жасур лашкарбошилари, сафдошларини осиёлик аслзода қизларга уйлантириб қўйганининг сабаби шунда эди.

Хўш, Искандар ўйлаб қўйган бу режага келин ва куёвларнинг муносабатлари қандай бўлган? Дунёнинг бошқа халқларига нисбатан ўзларини энг маданиятли деб билган калондимоғ юнонлар учун осиёликларга уйланиш унчалик хуш келмаган, албатта. Осиёлик аслзода асиралар учун ҳам юртларини вайрон қилган, оталари ва акаларининг қотиллари билан бир ёстиққа бош қўйиш осон эмасди. Аммо империя манфаатларини инсоннинг ҳар қандай туйғуларидан устун қўйган чўрткесар Искандардан калондимоғ куёвлар ҳам, асира келинлар ҳам бирдек чўчирдилар.

Орадан йиллар ўтиб келин-куёвларнинг тақдирлари турлича кечди. Аксарият келин-куёвлар ажрашиб кетдилар. Аммо лашкарбоши Селевк билан гўзал Апаманинг турмуши Искандар орзу қилган йўлдан борди. Селевк Апамани чинакамига яхши кўриб қолди. Улар узоқ ва ширин турмуш кўришиб, муносиб фарзанд ҳам тарбиялашди.

Маълумки, эрамиздан олдинги 323 йили 33 ёшида Вавилонда номаълум касалликдан вафот этган Искандардан сўнг у барпо қилиб мустаҳкамлашга улгурмаган империя уч қисмга бўлиниб кетади. Тож-тахт учун бўлган курашларда Искандарнинг онаси Олимпиада, суғд гўзали Равшанак ва ундан туғилган фарзанд Александр IV ҳалок бўладилар. Империянинг катта бўлаги моҳир лашкарбоши Птоломейга, Шарқда жойлашган қисми эса Селевкка насиб этади.

Тигр дарёсидан то Сирдарёгача бўлган бепоён ўлкалар Селевкнинг ихтиёрида эди. Тақдир тақозоси билан Апаманинг асл юрти Суғдиёна ҳам Селевкка текканди. У Искандарга тақлид қилиб бир неча шаҳарлар барпо қилди, савдо-сотиқ ва ҳунармандчиликни ривожлантириш учун катта тадбирларни амалга оширди. Тарихий манбаларда айтилишича, Селевк суюкли хотини шарафига учта йирик шаҳар бунёд қилдириб, учаласини ҳам Апама номи билан атаган, Апамани жуда қаттиқ севган ва юксак меҳр-муҳаббат билан эъзозлаган. Селевк Милет шаҳрида Апама шарафига ҳашаматли ибодатхона қурдиргани ҳам шундан далолатдир. Милетликлар бу ибодатхонага келишиб, худди маъбудага сиғингандек Апама шарафига сиғинганлар ва қурбонлик қилганлар. Бу мисоллар суғд қизи Апама қай даражада эъзозланганини яққол кўрсатиб турибди.

Селевкнинг Апамадан туғилган ўғли Антиох I Сотер иқтидорли лашкарбоши, тадбиркор ҳукмдор бўлиб етишгани тарихий манбаларда қайд этилган. Селевк эрамиздан олдинги 281 йили ҳалок бўлгач, тахтга ўғли Антиох I чиқади. Антиох I ҳам отасининг ишларини давом эттирган, янги шаҳарлар, мудофаа деворларини бунёд қилдирган. Айниқса, у савдо-сотиқни ривожлантириш учун карвон йўллари хавфсизлигини таъминлаган. Янги кўприклар, йўлнинг денгиз ва дарёлардан ўтувчи қисмига эса бандаргоҳлар қурдирган.

Антиох онаси Апаманинг ватани — Турон билан бўладиган муносабатларга алоҳида эътибор берганлиги маълум. Унинг фармони билан Туронда катта шаҳар қурилиб, Антиох номи билан аталган. Ҳукмдор, айниқса, Турон билан бўладиган савдо муносабатларига катта эътибор берган.

Антиох томонидан зарб қилинган кумуш тангаларнинг Афросиёб, Жиззах, Ургут, Қўшработ, Нуробод туманидаги Жом қишлоғидан топилганлиги бу даврда савдо муносабатлари жуда фаол бўлганини кўрсатади. Кўҳна Турон ҳудудидаги ёдгорликлардан жами 130 та Антиох I тангалари топилган. Селевк ва Антиох даврида зарб этилган тангалар йирик шаҳарларнинг кўҳна ёдгорликларидан ҳам кўплаб топилганлиги уларнинг кенг кўламда муомалада бўлганидан далолатдир.

Жом қишлоғидан топилган кумуш танга туфайли ҳукмдор Антиохнинг ҳаққоний портрети бизнинг кунларгача етиб келди. Яна шуни ҳам айтиш керакки, Селевк ва Антиохлар барпо қилган шаҳарларнинг излари ҳали батамом йўқолиб кетмаган. Ҳозир уларнинг айримлари археологлар томонидан ўрганилмоқда. Селевк бунёд қилган шундай шаҳарлардан иккитаси қолдиғи ҳозир Туркияда — Евфрат дарёсининг икки қирғоғида сақланиб қолган. Улар ҳозир турк ва француз археологлари томонидан тадқиқ этилмоқда. Француз олимларига профессор Пъер Лериш раҳбарлик қилади. Биз Парижда илмий сафарда бўлганимизда Пъер Лериш Туркияда олиб борилаётган қазишмалар ҳақида батафсил сўзлаб берди. Унинг айтишича, Евфрат дарёсининг ўнг қирғоғида, ҳозир маҳаллий аҳоли томонидан Белқиз тепалиги деб аталадиган ёдгорликда Селевкия шаҳри қад ростлаб турган. Унинг рўпарасидаги иккинчи соҳилда эса Апама шаҳри барпо қилинган.

Селевк томонидан бунёд қилинган бу шаҳарларнинг тақдири ҳам турлича кечган, улар вақт ўтиб бир-бирларига душман шаҳарларга айланишган. Негаки, Евфратнинг ўнг қирғоғида жойлашган Селевкия Рим империясига бўйсунган, Апама шаҳри эса Парфия давлати ихтиёрига ўтган. Бунинг сабаби антик даврда тарихчиларга яхши маълум бўлган Парфия ва Рим ўртасидаги қонли жанглардир.

Жуғрофий ўрнига кўра бу шаҳарлар Шарқ ва Ғарбни боғлаб турувчи Буюк Ипак йўли чорраҳасида жойлашган эди. Шу боис уларнинг бозорларида Суғдиёна, Хоразм, Бақтрия, Хитой ва Эрондан келган савдогарлар Рим ва Юнонистондан келган савдогарлар билан молларини айирбош қилганлар.

Апама шаҳрида олиб борилган қазишмалардан маълум бўлишича, эллинлар даврида бу ерда ҳаёт жуда қизғин кечган. Шаҳар ичида саройлар, ибодатхоналар, театрлар, ҳаммомлар, ҳунармандчилик устахоналари қурилган. Шаҳарнинг атрофи мустаҳкам мудофаа девори билан ўраб олинган.

Профессор Пъер Лериш билан ўзаро суҳбатимизда эътироф этилганидек, Апама ҳақида маълумотлар кам бўлишига қарамай, манбаларда Апама эри Селевк ва ўғли Антиохлар салтанатида кўплаб маданий тадбирларни амалга оширгани ва уларга ўз сўзини ўтказа оладиган малика бўлганлиги айтилган.

Бир донишманд: «Гўзал қизларни ҳамиша икки хил қисмат кутади: улар ё ўта бахтли, ёки ўта бахтсиз бўлишади», деган экан. Суғдиёнада жасур Спитамен оиласида туғилиб, Искандарнинг хоҳиши билан ўз юрти душманларидан бирига турмушга чиққан гўзал Апама бахтли бўлганми ёки бахтсиз — билмадик. Аммо бир нарса аниқки, гўзал Апама ўзининг кўрки, фаҳм-фаросати, оқилалиги билан Селевкни батамом ром қилиб, суюкли малика, илоҳий маъбуда даражасига кўтарилган эди. Апаманинг оқ сутини эмган шаҳзода Антиох I Сотер эса отасининг ўлимидан сўнг тахтга ўтириб, бунёдкорлик фаолияти билан тарихда яхши ном қолдирди.

Суғдиёнада туғилиб, тақдир шамоли мусофир юртларга учириб кетган гўзал Апаманинг қисмати ҳақида биз билган тарих ҳозирча шундан иборат.

Амриддин БЕРДИМУРОДОВ

Иброхим МУҲАММАД

СИЧҚОН ТОПГАН ХАЗИНА

Ривоят эмас

Китоблик саховатпеша бой Акбархон йигитлик кезлари Бухорои шарифдаги машҳур «Мир-араб» мадрасасида таҳсил олган эди. Ўша кезларда мадрасада талабалар кўп ўқишар, ҳужралар тўлиб тошгани боис жой етмаганлар шу яқин атрофда ижарада туришарди. Акбархон отасининг эски ошнаси Қосимхўжа отлик махсидўзнинг ташқари ҳовлисида ижарада яшарди.

Бир кеч шамни ёқиб, «Ҳидоя»ни ўқиб ўтирса, эски сандиқ остидан ҳар кунгидек сичқоннинг асабга тегувчи қитир-қитир товуши эшитила бошлади.

Акбархон мутолаани тўхтатиб, шу асаббузарни ушлаш ниятида товуш чиқармай, секин ўрнидан турди-да, токчадаги эски сопол косани олиб, сандиқнинг у ёнига ўтиб, сичқоннинг ташқарига чиқишини пойлаб турди. Бир маҳал қитир-қитир кемириш товуши тиниб, бир сичқон боласи сандиқ остидан пириллаб чиқиб, хонтахта ёнига бориб тўхтаб қолди. Сандиқ билан хонтахта ораси бир ярим қадамча келарди. Акбархон фурсатни бой бермай сопол косани чаққонлик билан сичқончанинг устига ёпди-да, гўё елкасидан тоғ ағдарилгандек, енгил хўрсинди.

Ўтакаси ёрилаёзган сичқонча бу зим-зиё тузоқдан қутилиб кетиш мақсадида ўзини косанинг ҳар томонига ура кетди. Косани қўзғатишга кучи етмагач, чийчийлаб шерикларини кўмакка чақира бошлади. Акбархон қани буёғи нима бўларкин деган хаёлда хонтахта ёнига ўтириб, кафтига иягини тираганча косадан кўз олмай, бамайлихотир кутишга киришди. Сал ўтиб, сандиқ остидан ҳалиги қўлга тушган асаббузардан каттароқ сичқон чиқиб келиб, йигитга бир зум тикилиб турди-да сўнг коса атрофида гиргир айлана кетди. Сопол коса оғирлигидан уни суриш, кўтариб боласини қутқазишга қурби етмади. Она сичқон қўлидан ҳеч бир иш келмагач, Акбархонга ёрдам бер дегандек, умидвор термулиб қараб қолди.

— Шунча вақт сизлар маним тинчимни буздинглар. Энди ман сизларнинг тинчингизни бузаман! — деди Акбархон сичқоннинг кўзларидан нигоҳини олмай. Шунда она сичқон гўё йигитнинг гапини тушунгандек узромуз ерга қараб олди. Кейин боламга раҳминг келсин дегандай, нолали чийиллаб қўйди.

— Ғолиб томон асирларни текиндан-текинга қўйиб юбормайди, сичқонбой, тушундингми? — деди Акбархон кулимсираб.

Бу гапдан кейин она сичқон сергак тортиб, бир косага, бир йигитга қараб олди-да, пириллаганча сандиқ остига кириб кетди.

Акбархон яримланиб қолган шамни яқинроқ суриб, китобни очиб энди ўқишга тутинган эди, бояги сичқон уясидан чиқиб келиб, оғзида тишлаб келган сарғиш ялтироқ нарсасини коса ёнига келтириб ташлади. Акбархон қизиқсиниб, нима экан бу дея ҳалиги нарсани қўлига олиб шам ёруғлигига яқинлаштирса, ҳақиқий сариқ тилла! Сичқон сал нарироқ бориб, энди қўйиб юборасанми дегандай умидвор термилиб турарди.

— Бу кам, сичқонбой, атиги бир тиллага болангни асирликдан озод қилиб бўлмайди-да, — деди йигит жиддийлик билан.

Сичқон тағин ини томон йўл олди. Шундай қилиб, она сичқон ўн беш марта қатнаб, ўн беш тилла келтириб, Акбархоннинг олдига қўйди. Акбархон бу ҳам кам дегандай бошини қимирлатиб хўрсинганди, она сичқон бошқа қолмади дегандай жойидан жилмай мўлтираб тураверди.

— Ҳа, майли, бу сафар болангни озод қиламан. Агар тағин қўлимга тушса, кейинги озодлик баҳоси қиммат бўлади, — дея косани кўтариб, сичқончани қўйиб юборди.

Эрталаб Акбархон бўлиб ўтган воқеани Қосимхўжа амакига айтиб, тиллоларни унинг олдига қўйди. Амаки ҳангу манг бўлиб, оғзи очилиб қолди. Сўнг:

— Бугун мадрасага бормасангиз, домлалар койишмайдими, жиян? — деди.

— Ошиғич бир юмуш бўлса, тортинмай буюраверинг, амаки, домлаларга бирор важ топарман, — дея хизматга тайёрлигини билдирди Акбархон.

— Ошиғич юмуш шулким, жиян, ҳозир икковимиз меҳмонхона остини кавлаймиз. Кўнглим сезиб турибди: нимадир борга ўхшайдир, — деди Қосимхўжа амаки ишонч билан.

Икковлон енгни шимариб, дарҳол ишга киришиб кетишди. Тупроқ юмшоқ чиққани учун, бир соатларда икки газлик ўра қазиб ташлашди. Бир маҳал уй эгасининг тешаси тақ этиб нимагадир тегди. Тупроқ орасидан оғзи ганч билан яхшилаб беркитилган олтита кўза чиқди. Очиб кўришса, кўзалар олтин тангалар билан тўлдирилган экан. Акбархон тағин озгина қазганди, яна битта синиқ кўза чиқди. Бу кўзада ҳам олтин бўлган-у, уни каламушлар ҳар ёққа ташиб кетишган деган тахминга боришди. Кеча сичқон келтирган ўн беш тилла шу кўзадаги сўнгиси бўлса керак.

Олти кўза тупроқдан тозаланиб, хонтахта устига қўйилгач, Қосимхўжа амаки пешонасидаги реза-реза терни артиб энди буларни нима қиламиз, жиян, дегандай енгил хўрсиниб Акбархонга нигоҳ ташлади. Акбархон кўзаларга термулганча бироз ўйланиб турди-да босиқлик ила:

— Амаки, боболарингиздан бири жуда давлатманд ўтганлар шекилли? — дея жилмайди.

— Қизиқ гапни гапирасиз-а, жиян, улар бой бўлганда, мен ҳозир маҳсидўзлик қилиб ўтирармидим?

— Ие, ҳали сизга бу ота-боболарингиздан мерос қолган ҳовли эмасми? — чимирилиб сўради Акбархон.

— Ота-боболарнинг ҳовлилари Ромитонда, қишлоқда, жиян. Бу жойни мен ўн беш йил бурун Ҳалим ҳолвапаздан сотиб олганман, — хотиржам жавоб қилди Қосимхўжа.

— Ўша Ҳалим ҳолвапазнинг ота-боболари ҳам шу уйда яшаганларини билиш зурур-да, амаки, — деди жиддийлик билан Акбархон.

— Нима учун? — ҳайрон бўлиб сўради уй эгаси.

— Агар Ҳалим ҳолвапазнинг авлод-аждоди шу ерда яшаб ўтган бўлса, бу хазинада унинг ҳам ҳақи бор, амаки, — деди қатъий қилиб Акбархон.

Қосимхўжа ҳа, энди тушундим дегандай қошларини кўтариб қўйди.

У шу куниёқ Ҳалим ҳолвапазни қидириб топиб, суриштирса унинг ота-боболари асли Когонлик бўлиб чиқди. Ҳолвапаз ҳам бу ҳовлини самарқандлик бир кишидан сотиб олган экан. Ҳозир ўша одам Бухорода яшамас экан. Ҳовлини сотибди-ю, ота юртига кўчиб кетибди.

— Ундай бўлса, эртага ўша ҳолвапазни чақириб келасиз-да, икки хумча тиллани бу сизнинг ҳақингиз деб бериб юборасиз, — дея тайинлади Акбархон.

Эртасига Қосимхўжа амаки Акбархоннинг айтганини қилиб, ҳолвапазни суюнтириб жўнатиб юборди.

Қосимхўжа амаки ёши элликдан ўтган бўлса-да, ҳали ҳам содда ва ишонувчан бир мўъмин инсон эди. Шу боис: «Энди нима қиламиз, жиян?» — дея маслаҳат оҳангида сўраган эди, Акбархон кулимсираб деди:

— Бу бойликни бизга сичқон эмас, Ҳақ таоло берди. Сичқон шу хазинани топишда бир восита холос. Бас, шундоғ экан, Ҳақ йўлига бир жонлик сўйиб, хайри худойи қилиб, элга ош бериш лозим. Бева-бечора-ю, етим-есирларга садақа улашмоқ керак. Ана ундан кейин у ёғини нимага сарфласангиз, ихтиёр ўзингизда. Ҳа айтганча, бу бойликнинг закотини бериш фарзи айндир. Шуниси эсдан чиқмаслиги лозим.

Индинига чоршанба куни Қосимхўжа маҳалласига, жумъа куни эса Акбархон мадрасада қўй сўйиб, ош дамлатиб, худойи қилишди.

Ўша йили Акбархон мадрасани тўлиқ хатм қилиб, она юрти Китобга қайтар куни Қосимхўжа амаки икки кўзани унинг олдига қўйиб: «Бу сизнинг улушингиз жиян, уйга боргач, ақл билан сарф қилсангиз, етти пуштингизга етиб ортади» — деб тайинлади.

Акбархон махсидўзнинг бу ўгитини бир умр унутмади. Хазинани идрок ила сарф этди. Бир хил бойларга ўхшаб бир танга устида тортишадиган тошдек қаттиқлардан эмас, қўли кўнглидек очиқ, муҳтожларга сидқидилдан қайишадиган саховатпеша бойлардан бўлиб етишди. Ким нима сўраб борса, қуруқ қўл билан ноумид қайтариб юбормади...

Юқорида худди ўзим кўргандай қилиб ёзганларимни отамдан эшитганман. Отам эса бу гапларни раҳматли бобомдан эшитган эканлар. Қуйида бойбува ҳақида отамдан эшитганларимдан яна бир шингил ҳикоя қилмоқчиман.

Акбархон ҳатто кексайиб қолган чоғларида ҳам маҳалладаги ночорроқ уйларга ҳар куни эрталаб кенжа ўғиллари ва мирзалари билан — менинг бобом бойбуванинг яқин мирзаларидан бўлган эканлар — бир-бир кириб: «Қани, бугун унларинг, ёғларинг, гўштларинг, гуручларинг борми?» — дея эринмай сўраб-суриштириб чиқарканлар, жойинг жаннатда бўлгур. Агар бир хонадонда озгина тахчиллик сезсалар, дарров ўша рўзғорга ёрдам берарканлар.

Қарз кўтарувчиларнинг қарзларини қайтариш муддати анча ўтиб кетса ҳам берганларини сўраб киши юбортирмас эканлар. Шоқосим деган ёш савдогар Эрондан мол опкелиш учун сармояси етмай қолиб, бойбувадан пича қарз опкетган экан. Шу одам савдоси юришиб кетиб, қарзини муддатидан илгарироқ олиб келибди. Акбархон бундан дарҳол ғамгин бўлиб: «Шоқосим болам, нима, мени савобдан бебаҳра қилмоқчимисан» — дея уч ойлик қарз муддатини уч йилгача чўзиб, тиллаларни олмай қайтариб юборибдилар. Ҳалиги савдогар уч йилдан кейин келса, бойбува тушмагур: «Сиз мендан қачон қарз кўтарувдингиз, бўтам, ҳеч эслолмаяпман» — десалар бўладими. Шоқосим бу гапдан кейин нима деярини билмай, бирпас анграйиб турибди-да: «Ҳазиллашмаяпсизми, бой ота? Кирим-чиқим дафтарингизга бир яхшилаб қаранг» — дебди ғалати бўлиб. Ўшанда уч йил бурун бойбува бобомга: «Шоқосимга берилган тиллаларни дафтарга ёзманг» — деб тайинлаган эканлар. Бобом дафтарни келтириб, бойбуванинг олдиларига қўйибдилар. «Мана бу саҳифаларда сизнинг исми-шарифингиз, мендан олган қарзингиз ёзилмаган, бўтам. Демак, сиз мендан бир тилла ҳам қарз олмагансиз» — дебди бойбува бамайлихотир. Шунда Шоқосим жуда ҳам ўнғайсизланиб: «Ўзингиз биласиз, бой ота, қарз дегани ёмон бўлади. Ҳозир тириклигимда тўламасам дунёдан ўтганимда, гўримда кишанланиб, азоб чекиб ётишим ҳеч гапмас. Мен бундай бўлишини хоҳламайман!» — дебди.

— Сизнинг ҳалол одамлигингизни яхши биламан, ўғлим. Бировнинг бир тийин ҳақига хиёнат қилмайсиз. Мен буни яхши биламан. Акбархон бувамнинг иймонларини басаломат қилгин деб, дуо қилсангиз, бас. Бизга шунинг ўзи минг тилладан афзалроқдир. Энди хотиржам борингиз. Ҳалиги эски қарзларни худди эски нарсалардек аллақачонлар унутиб, Ҳақ йўлига кечиб юборганман...

Дунё—кенг...

КЎҲНА ИБОДАТХОНАЛАР СИРИ

Газетамизнинг ўтган сонларида сиз профессор Эрнест Мулдашевнинг қадимги дунё сир-асрорларига бағишланган тадқиқотлари ва бу ҳақда олимнинг «АиФ»га берган интервюлари билан танишгандингиз. Э.Мулдашев навбатдаги суҳбатида кўҳна дунё ибодатхоналари сирлари борасида фикр юритади.

— Эрнест Рифгатович, экспедицияларингиз давомида сиз кўплаб қадимги ибодатхоналарни бориб кўрдингиз. Сизнингча, бу ибодатхоналар қандай вазифани бажарган?

— Ибодатхоналарни кўрган-кузатган ҳар қандай кишида ана шундай савол туғилиши табиий. Ибодатхона — бу бошпана ёки музей эмас. Бу нақшлар билан безатилган баҳайбат устунлар, ғоятда мураккаб чизма асосида қурилган кошона. Деворлари жуда катта тош блоклардан тикланган, турли хил шакллар, суратлар ва битиклар билан безатилган. Харсанглардан тикланган бу деворларнинг пойдевори ерга жуда чуқур кетган, афтидан, унинг тубига етиш мушкул. Умуман, бу қадимги ибодатхоналар шаклан хилма-хил, бироқ улар ягона тартиб-қоида асосида қурилган.

Бу ибодатхоналар қандай вазифани бажарган, деган савол экспедициямиз иштирокчиси Ю.И.Василевни Баалбек (Ливан) ибодатхонасини кузатаётганда қизиқтириб қолди. У бир нарсага эътиборни қаратди: гранит устунлар бугунги технология ёрдамида мутлақо амалга ошириб бўлмайдиган бир тарзда 20-50 метр узунликда бир неча жойидан ниҳоятда моҳирлик билан пармалаб тешилган. Бироқ биз бу тешиклардан ўтказиб боғланган металл арқонларни учратмадик. Кўрганларимиздан Василев шундай хулосага келди: бу тешиклар қандайдир энергияни кучайтириб беришга хизмат қилган... Бу каби мосламалар ибодатхонада энергияни кучайтиришга хизмат қилган бўлса ажаб эмас.

— Бу билан қадимги ибодатхоналар аллақандай энергияни узатишга, йўналтиришга хизмат қилган, демоқчимисиз?

— Айнан шундай. Бунинг устига, биз аксарият ибодатхоналар олдида алоҳида тошдан қурилган «дарвоза»ларни ҳам учратдик. Бу «дарвоза»ларнинг барчаси муқаддас Кайлас тоғига ва унинг атрофида жой олган Тангрилар Шаҳрига қаратиб қурилган. Бу қадимги шаҳарда жуда катта ёйсимон темир қурилма — вақтнинг бош ойнаси бор, ана шу ойна Сурия, Ливан ва Миср томонга йўналтирилган. Шундан келиб чиқиб тахмин қилиш мумкинки, кўҳна ибодатхоналар олдидаги «дарвоза»лар Тангрилар Шаҳридан тарқалган Вақт энергиясини ўзларида жамлаган. Дарвоқе, ана шундай «дарвоза»ларда «эшик ошиқ-мошиқлари» сақланиб қолган, афтидан, бу «дарвоза»ларнинг тош эшиклари бўлиб, зарур бўлмаган пайтларда энергия оқимини тўсган. Қизиғи шундаки, тош устунлардаги чизмалар кўпроқ жиҳозларга, асбоб-ускуналар шаклига ўхшайди.

— Гапингиздан қадимги одамлар бу ибодатхоналарга энергияга тўйиниш — қувват олиш учун келишган, деган маъно чиқаяпти...

— Қадимги аждодлар асосан дуолар ёрдами билан олинадиган энергиядан фойдаланишган. Улар, менинг фикримча, руҳий одамни дунёда энг кучли энергетик машина, деб ҳисоблашган. Ибодатхоналарда улар, афтидан, катта энергия билан таъминланиб олишиб, кейин ундан турли мақсадларда фойдаланишган. Чамаси, қадимги одамлар устунлардан бир хил, деворлардан бошқа хил, чизмалар, суратлардан учинчи турдаги энергияни ола билишган. Уларнинг ибодатхонани айланиб ибодат қиладиган махсус маршрути бўлган ва йўл-йўлакай деворларга битилган дуоларни ўқиб боришган. Ибодатхоналар ҳақида уларнинг ўз илми бўлган. Шу илм асосида улар умумий ёки махсус ибодатхоналар қуришган. Агар биз ибодатхоналардаги кўҳна битикларни ўқий олганимизда эди, кўп нарсани тушуниб олардик.

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ВА СПОРТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ
* * *
НОШИР: "ШАРҚ" НАШРИЁТ-МАТБАА АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ
ҲОМИЙ: "МАТБУОТ ТАРҚАТУВЧИ" АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

Манзилимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Қабулхона — 133-52-91, котибият — 136-56-50
Танқид ва адабиётшунослик бўлими: 133-49-93 Ижтимоий ҳаёт бўлими: 136-58-55
Санъат бўлими: 136-56-48 Назм ва наср бўлими: 136-56-48

Бош муҳаррир Аҳмаджон МЕЛИБОЕВ

Редакцияга келган қўлёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.
Навбатчи Носиржон ЖЎРАЕВ
Саҳифаловчи — Байрамали МУҚИМОВ
«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонаси.
Босишга топшириш вақти — 20.00. Босишга топширилди — 21.00.
Газета Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигида 058-рақам билан рўйхатга олинган. А — 3763. Буюртма Г — 749. Ҳажми — 5 босма табоқ. Нашр кўрсаткичи — 222. Ташкилотлар учун — 223. 1 2 3 4 5 6

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ.
СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН